

OROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 30. Júna 1876.

Číslo 6.

Kuruci.

Historická povesť od *Sam. Tomášika*.
(Pokračovanie.)

V.

S o spevom a veselou myslou kráčaly čaty Rakóciho do ubiedeného Uhorska. Viacej maďarských úskokov pridružilo sa k nim.

Pred Rakóciho predstúpil Ladislav Bige, poslanec Kurucov, a hlboko sa pred nim pokloniac vítal ho menom týchto na posvätej zemi Árpádovej.

„Ujistujem vás, vznešený knieža“ pokračoval ďalej, „že všetko zemianstvo i obecný ľud v Marmaroši, Ugoči a Sabolči príchod váš túžobne očakáva; ba celý národ z tohoto okolia stojí dobre ozbrojený pod vašimi zástavami.“

„Mne je dobre známo,“ prejal slovo Szereňyi, druhý poslanec

Kurucov, „že naše udatné kurucké vojská stoja v opevnenom tábore pod vodcovstvom dobrého veliteľa. Nemci roztratení sú po zámkoch a neopovážia sa Kurucom ani oproti postaviť. A tak na uhorskej pôde nepotrebujeme žiadnej cudzej pomoci. I radím, aby ste týchto Poliakov a Rusov, ktorí s vami prišli,

domov prepusili; lebo nám budú na závade.“ Rakóci čelo sa zamračilo.

„Ja som síce tej najlepšej nádeji,“ riekol po chvílke, „veď dobre poznám nadšenosť za svobodu a hrdinskosť v boji môjho národu; no preca nedržím za radno, pred dobytým

víťazstvom prepustíš pobratimnú pomoc, ktorú nám poskytujú Poliáci a Rusi. Keď uvidíme, že sme už dosť silní, že sami zničíme nepriateľa, prepustíme pomocné čaty.“

„Tak je slavný knieža,“ prisvedčil Jurko Lipoviansky, „pomocné vojská môžeme veľmi dobre ešte použiť. Kto zná, jako sa veci vyvinú?“

Prvá osada v Uhorsku, do ktorej dorazila výprava Rakóciho, me-

novala sa Klinec. Celé dva dni oddychovaly si tu čaty Rakóciho a očakávaly príchod Kurucov. Marná nádeja. Tomáš Esze prišiel konečne s čatou, asi z 200 ozbrojených sedliakov z panstva Rakóciho pozostávajúcou, ku ktorej sa i zlopovestný Albert Kiss s 50 jazdcami bol pripojil.

Fr. Ladislav Rieger.

„A toto má byť ten celý kurucký tábor?“
vyvolal rozhorčený Rakóci. „Kde sú moje
zástavy?“

Prítomní Poliaci a Rusi usmievali sa.

„Ja sa odvážim so svojimi udatnými hu-
sármi prebiť cez všetky stolice pred i za
Tisou,“ hovoril pyšne Kiss. „I poplaším všetky
nemecké posádky a Lapancom narobíme škody,
že sa pominú od zlosti a strachu.“

„Tak je, odvážime sa i do pekla!“ od-
povedali husári.

Rakóci odvrátil sa od nich s nevolou.

„S takými ľuďmi neradno je nečo zapo-
čat,“ pošepol Raslavický Pivodovi.

„Vyjdeme s nimi na posmech,“ odpo-
vedal tento.

„Povedzte mi starče na svoje svedomie,“
hovoril Rakóci so zachmúreným čelom ku
Tomášovi Esze, a jako že stojá veci? Od
vás chcem počuť holú čistú pravdu!“

„Knieža môj slavný,“ odpovedal starec
v rozpakoch, nič nezamlčím, verte! Kurucké
vojská, ktoré pod vašimi zástavami na váš
príchod čakaly, napadol Károlyi, župan Sat-
mársky i žiaľ Bohu úplne jich porazil. Voje
kurucké rozprchly sa na všetky strauy. Zás-
tavy naše, ktoré padly Károlyimu do ruky,
poslal do Viedne.“

„Pravda je to, pravda,“ dosvedčal Kiss,
„no veľiké množstvo Kurucov potuluje sa po
horách a tých by sme ľahko mohli shro-
maždiť pod naše zástavy.“

Rakóci zamyslel sa. Nevedel, čo má
v tom okamžení podniknúť; nevedel, či sa
má s haňbou do Poľska vrátiť alebo s tou
hrstkou do nebezpečenstva sa vrhnúť. I dal
pred seba zavolať jedného dôstojníka z po-
mocného vojska i riekol k nemu:

„Idte ku Kamenskému a proste ho mojim
menom, by nám poslal výdatnú pomoc z Poľska
i Ruska.“

Vyslanec vrátil sa hneď cez hranicu
nazpät.“

„Vy páni,“ obrátil sa Rakóci k vodcom
zbytkov Kuruckých, ktorí znáte ľud tohto
okolía, idte a svolávajújte všetko do zbrane
schopné mužstvo do boja a privedte ho pod
moje zástavy. Keď uvidím, že nás je dosta-

točný počet, dám rozkaz k pochodu do kr-
vavej seče!“

Za krátky čas hrnul sa kosami ozbro-
jený ľud z okolía Mukačova hufami ku Ra-
kóciemu.

Pekné je to mestočko to Mukačovo!
Jedného odpoľudnia bolo veľmi živo v jeho
ulicach. Mešťanstvo viedlo živé rozhovory
medzi sebou; veď dochodily tie najrozmani-
tejšie chýry zo všetkych strán. Jedni hovo-
rili o strašnej porážke, ktorú utrpeli nedávno
Kuruci; druhí poľuškávali si, že sa Rakóci
blíži ku hranicam Uhorska s veľkou ozbro-
jenou mocou; iní ujistovali, že i nemecké
vojsko v značnom počte v neďalekom Ung-
váre číha na príchod Rakóci atď. Mienky
boly rozdielne. Všetci shodovali sa v tom,
že nepokojom ešte nebude konca kraja. A ne-
mýlili sa.

Zrazu počuť k Mukačovu blížiaci sa dupot
jazdy. Mešťanstvo bolo zarazené. Každý po-
beral sa domov. I obživily sa ulice Muka-
čova ešte väčšmejšie. Čata husárov pod zá-
stavou Rakóciho obsadla mesto. Bol to Kiss
so svojimi Kurucmi.

„Sláva, sláva Rakóciemu!“ volalo ozbro-
jené jeho mužstvo.

Mešťania častovali vínom tento smelý
predvoj čaty Rakóciho.

I zavznel hlas trúby vojánskej. Do mesta
jazdili na malých koníkoch statní Rusíni a
Kozáci, za nimi Rakóci na hrdom vraníkovi,
vedľa neho Očkay a iní priatelia, potom na-
sledoval dlhý rad pechoty rusko-poľskej, se-
dliactva kosami ozbrojeného. Predstavený
mesta ubytoval, jako mohol, vojsko Rakóciho,
po domoch; ostatnie broje ostaly pod holým
nebom prosred mesta.

Mešťanstvo častovalo Kurucov, jako
mohlo. Keď sa Kissovi husári podnapili, vrú-
tili sa do pivnice a násilne vyvalovali sudy
na námestie. Rakóci nebol v stave udržať
poriadok. Kuruci pili jako dúhy i nedbali na
jeho rozkazy; len pomocné rusko-poľské čaty
chovaly sa mierne. Medzi mešťanstvom a opi-
tými Kurucami nastaly šarvatky. V Mukačove
bolo jako na súdny deň. Kriku, spevu a lo-
mozu nebolo ni konca, ni kraja.

Domky a stodoly na kraji mesta vybuchily plameňom.

Zrazu zamklo hulákanie.

„Čo to, čo to?“ pýtalo sa opité vojsko kurucké.

Rakóci shromaždil okolo seba z prvého spánku prebudivšie sa voje rusko-polské. Mesto horelo na všetkých stranách. Čata dragónov Montecuculiho napadla opitých Kurucov. Husári Kissovi začali ustupovať, kosami ozbrojení sediaci padali jako muchy pod ostrím mečov dragónskych. Všetko vojsko Rakóciho utekalo k rieke Latorcu. Rakóci s hrstkou rusko-polského mužstva svojho ustupoval z kroka na krok presile nemeckej, prešiel šťastlive cez Latorcu a nočnou tmou krytý utiahol sa šťastlive za hranice Uhorska do blízkej pohraničnej osady Závodky. Všetka batožina Rakóciho padla do rúk nemeckého vojska. Kuruci poodhadzujú zbroj, rozprchly sa na všetky strany po horách. O Kissovi nebolo chýrovať.

Osada Závodka leží uprosred vysokých vrchov, hustými lesami pokrytých. Ohromné žulové skaliská a bralá čnejú kde tu ponad pralesy k nebesiam. V bralách týchto sú nepočítané jaskyne, ktoré slúžia divokým zverom za útulok. Medvedi, vlci a líšky opustili teraz tieto svoje brlohy, lebo šramot zbrane čaty Rakóciho vypúdil jich z nich.

Z čiastky v osade, z čiastky po jaskynách hôrných usalašili sa ozbrojenci Rakóciho. Hrstku túto verných bojovníkov tvorili Rusi, Poliaci a nektorí Slováci, na ktorých čele stáli naši traja priatelia.

Tu v tomto zátiší cítili sa byť bezpečnými pred nápadami mocného nepriateľa. Obyvatelia týchto hôr, statoční Rusíni, neprezradili útulok Rakóciho. Poctivé tieto duše a uprimné diatky matky prírody cítili opravdivé polutovanie s Rakóciho smutným stavom, i podporovali bojovníkov jeho všemožne. Keď vyzvedači Montecuculiho až k samej dedine sa odvážili, ukrylo sa celé vojsko Rakóciho do skalnatých hôr. Sám Rakóci obával sa veľmi zrady a preto každý deň premieňal svoj útulok, z jednej jaskyne prechodil do druhej a staval stráže na všetky strany a pritom všetkom nemal pokoja, nemal ani dňa

ani noci. I nastaly jemu i jeho družine smutné časy, lebo veľkú biedu trpeli. Naši traja priatelia odvážili sa každého dňa do niektorej dedinky s malými zástupami ozbrojencov slovenských a šlachetní Rusíny a Rusínky donášali jim potrebnú potravu.

Položenie Rakóciho bolo do zúfania a jedinú nádej skladal v tom, že mu prijde na pomoc zaslúbené vojsko rusko-polské. Pomoc tá neprichádzala i poslal nazpät do Haliče nášho Pivodu, aby sa presvedčil, či nádej jeho v pomoc rusko-polskú nenie marná.

I Lipoviansky s Raslavickým vybrali sa preoblečení do okolitých obcí, aby bodrých Rusínov vyzvali do boja.

„Bratia,“ hovoril Jurko Lipoviansky, „znáte, jako nivočia nemecké vojská milú našu vlasť, jako ju utlácajú, jako dane a nátiisky, krivdy a utrpenia uvalujú na nás. A toto všetko len vtedy prestane, keď si neodvislosť nadobudneme. Potom len pocítia všetky národy Uhorska sladkosť milej svobodienky. No, svoboda nám nespadne sama od seba z neba; tú si musíme sami mečom vydožiť: nech teda puška a šabla za nás hovori, i za naše práva a svobodu!“

„Rusínsky národ je veľmi potlačený a zotročený,“ hovoril s nadšením Raslavický, kamkoľvek prišiel. „Prišiel už čas, aby sa i on pozdvihol zo svojej ničoty, aby sa každý Rusín hrdým čelom a smelým sebaapovedomím postavil do radu svobodných národov. Bratia Maďari podávajú vám všetko, čo si vaše srdce žiada i podelia sa s nami jako bratia s bratami so všetkými svobodami. A vy Rusíny budete prví medzi bojovníkmi svobody, vaše bude prvé miesto, prvá česť a sláva; lebo vy prví pozdvihnete zástavu svobody, vy prví budete bojovať za práva a svobody národov. A jaké to skvelé povedomie pre vás, že Rakóci bez vás nič vykonať nemôže, že keď sa vy teraz prví nepostavíte smelými prsami do šiku jeho bojovníkov, koruna uhorská utratí všetko a zklese na rovný stupeň s dedičnými zemami Rakúska.“

Medzi strachom a nádejou trval Rakóci so svojimi vernými dlhý čas vo svojom hôrnom úkryte. Jeho zádučivej obrazotvornosti zdalo sa, že stojí nad prepastou, z ktorej niet vyviaznutia, niet vysvobodenia. Vyzvedači do-

niesli mu síce zprávu, že prenasledujúci Kurucov Montecuculi nikde jich napadnúť nemohol a že jeho vojsko tiahne ku Viedni; ale Rakóci preca chýrom tým nedôveroval a zo dňa na deň v nádeji svojej klesal.

Keď raz radil sa so svojimi vernými, čo počať v trapnom tomto a beznádejnom postavení, dolietal k sluchu Rakóciho horami sa rozliehajúci vojanský spev. Čata veselých ozbrojencov blížila sa a zretedelne počuť bolo vojanskú pieseňku :

Na dubrave kuvici
Prežalostne vyjú,
Ažda sa to Kuruci
S nepriateľom bijú,
S nepriateľom, čo naše,
Chec drancovať salaše ?

Chlapci dúskom sadajme
Na bystrých koníkov,
Kraj si hubiť nedajme
Kroz takých zbojníkov,
Čo nám leejak krev pijú
A s jich pánom z nej týjú.

Za mnou chlapeci, len za mnou,
Tam sú pri Bodroku.
S poviehricou náramnou
Letme jim do boku,
Aby sme jich pobili
A na kusy zdrobili!

Rakóciho srdce okrialo.

„Či to nenie Pivodov hlas?“ zvolal radostne. „On to, on, Janko Pivoda!“

„Oznamujem úctive, slavný náš knieža,“ predstúpil Pivoda pred Rakóci, „že pán Bercsényi ide s pomocným vojskom, ktoré hotové je s nami bojovať až do posledného muža.“

Radostné výkriky rozliehaly sa za zástupom bojovníkov. Rakóci vyobjímal Bercsényiho i odišli stranou, aby sa poradili. Starí bojovníci Rakóciho vítajú srdečne prichádzajúcich bratov.

I daný bol znak, aby pomocné vojsko rozostavilo sa na širokej lúke. Rakóci s potešením hľadel na pekné rady bojovníkov. Boly to niekoľké pešiacke stotiny Rusov, ktorých poslal kyjovský palatín Rakóciemu na pomoc, i s niekoľkými stotinami Poliakov, poslanými Višňoveckým.

Bercsényi doručil kniežatú i peniaze, ktoré dostal od kráľa Francie.

S týmto malým ale spoľahlivým vojskom obsadil Rakóci Závodku a nektoré obce na hranicah Uhorska. Obyvatelia prijali Kurucov s obyčajnou priateľskou pohostinnosťou. Rakóci s Bercsényim bývali v Závodke i očakávali ďalšiu pomoc a spoľahlivé zprávy o pohybe vojska nemeckého.

Jedného dňa rozliehal sa hore dolinou ku Závodke mohutný spev jakoby vlnobitie. Vyše 3000 Rusínov a Slovákov pod vodcovstvom Jurka a Andreja vchádzalo do osady spievajúc :

Čvirikali vrabci, nebojte sa chlapeci,
Keď sa Slovák zvrtné, desať Nemcov zfrkne.
Nemci rozkazujú, z nás sa vysmieľajú,
V našej vlastnej krajne za nič nás nemajú,
Checjú nás obliekať na silu do plundier,
Checjú nás i vyhnať na silu von z Uhier.
Čvirikali vrabci, nebojte sa chlapeci,
Keď sa Slovák zvrtné, desať Nemcov zfrkne!

Nad pohľadom týmto zaplesalo srdce Rakóciho. Rusi a Poliaci stískali ruky prišlým bratom a jasali od radosti.

Rakóci viacej neváhal. I vyplatiac vojsko svoje na jedon mesiac po predku, tiahol ku Beregsásu.

Pred Beregsásom postavilo sa Rakóciemu oproti ozbrojené zemanstvo s malým oddielom Montecuculiho dragonov i chcelo mu prekaziť priechod cez Tisu. A tu sa skvele osvedčila malá síce, no v zbroji dobre vyvíčená čata rusko-poľská. V pevných šikoch, pod udatnými vodcami vrhla sa s neodolateľnou silou do sredu zemianskeho vojska a jej príkladom oduševnení Rusíni a Slováci hnali sa za ňou. Nastal krutý boj. Zemianske vojsko rozrazené bolo na nerovné polovice. Marne namáhali sa dragóni Montecuculiho rozšliapať slabo ozbrojenú sedlač, lebo oproti postavila sa jim sriadena čata rusko-poľská, i s krvavými hlavami upustiť museli bojište. Zemanstvo utrpelo hrozné ztraty.

Toto bolo prvé víťazstvo Kurucov. Rakóci prešiel bez ďalšej nejakej šarvatky cez Tisu i zaujal mnohé opevnené miesta. I dal rozhlásiť, že mu ide na pomoc ešte 40.000 Rusov, Poliakov a Švedov. Chýry tieto tak účinkovaly na okolité zemanstvo, že sa hneď hŕfné k Rakóciemu pridávalo. I víťazne postupoval ďalej zaujmúc Hajducké mestá a Debrecín.

Blízko V. Varadína leží mesto Olasy. Mesto toto obydlené bolo Srbami, ľuďom to bojovným a zmužilým. Na celej čiare pozdlž hraníc Uhorska stál národ tento jakoby na stráži i odrážal všetky útoky sverepých Turkov. Kráľ Leopold dal týmto Srbom za to znamenité výsady, ktorých sa oni krčovite pridržovali, lebo si jich vydobyli krvou svojou.

Na týchto Srbov oboril sa Rakóci s veľkou presilou. Zmužile bránili sa v opevnenom meste svojom. Keď ale hladom mnoho trpeli,

vyzval jich Rakóci, aby sa na milosť i nemilosť vzdali. Mesto Olasy padlo do rúk Rakóciho. I dal ho vypáliť a obyvateľov jeho nemilosrdne pobití, áno zahrozil, že všetkých Srbov do poslednieho vykynoží.

Tento ukrutný čin takou nevoľou naplnil slovanských jeho bojovníkov, že hneď mnohí z nich, medzi nimi naši priatelia Janko a Andrej pod vodcovstvom Očkayho obrátili sa na Slovensko. Jurko Lipoviansky ostal sám u Rakóciho.

(Pokračovanie nasleduje.)

Od srdca ku srdcu.

Žialime slušne, že nám moc sveta
Odjala všetko, čo milé;
A túžba naša smútkom odetá
Letí k nebu v čerstvej sile.
Či jej prirečie Bôh stania mieru,
Či len tak zajde bez ceny:
My, bratia, preto netrafme vieru,
Že sme sláve posvätení.

Horlíme právom, že nám ti naši, —
Tučiaci sa našim menom,
Žitá neprajú v rodňom salaši,
Pohrdajú bratstva venom.
Na Boha slovo, na vôľu jeho,
Tatry sú nám a Tatrám my:
Čoby sa lakaf sveta zlostného,
Keď sme sebe v dobrom známi!

Bráňme ozretne svätosti naše
Silou umu, mocou reči:
Duch náš smelosťou nech sa opáše
I v nerovnej borbe, seči.
Hľa! Tatier orol — biedny tvor zeme,
A za nebom preca túži:
I nám, keď duchom povzniesť sa chceme,
Tŕň nesmie rásť miesto ruží.

Načo že povstal v Tatrách horosvet,
Alebo jedľa spanilá?
Tamten — by žitá svojho krásny kvet,
Táto — mohutnosť vyvila. —
Nuž pokoj rodu i snahám jeho,
Vy, čo uznať nechcete nás:
Nám život dala láska Večného
A nie krátky ubijcov čas!

Jozef Jančo.

Nad Baltom.

Cestopisné obrazy z Rujany.

Podáva *Juraj J. Kello.*

II.

Goora; Vitanová; Arkona; na palube „Delphina.“

Bola nedela. Slniečko práve vystrklo bolo svoju červenú, buclatú, ľahkými ružovými chmúrkami zatahnutú tvár z tichých vôd nepriezračného východu, keď v prístave odbíjali nevelkú dvojsťažňovú loď „Lastovičku“ zvanú. Vetrilá srednie zadňostažňových rázsoch

(Raa) už sa nadúvaly, no veľmi slabo. Bolo úplné ticho. Príbočné plachty prvého i druhého sťažňa boly ešte zrútené, ale k rozťahnutiu všetko pripravené. Práve strojili sa odoberať lavičku, vedúcu z brehu na loď, keď dobehol som hore nevelkým prístavom, jakže ho takým a nie radšej príbojom menovať možno, ku odísť sa strojácej lodi. Bola to loď švédska, plaviaca sa zo Stettina do Ystatu, majúc v Goore nakladať ešte čerstvé slan-

čoky, (Häringe). Jej sprievodník, rodom Bramovčan (Bramovo, dedinka to od Roztoku na sever asi pol hodinky ležiaca), keď v ďalšej rozmluve vyrozumel, že som roztocký študiosus, prijal ma milerád, určiac mi povozné „einen Östereicher,“ jaké meno vôbec rakúske zlatníky požívaly do tých čias, kým „markova“ z behu jich vytisnuvšia aera roku 1873 nepokrtila jich drastickým menom: „österreichische weisse Zigeuner.“ Bol som síce rád, že tak lacno prídem do Goory (obyčajná taksa člnov zo Stupeň-kameňa do Goory je 2¹/₂, do Arkony 3 toliare); no ľúto mi bolo, že miniem Juliusruhe, odkiaľ mal som úmysel ísť pešky do Starochrámu a Starvice, odtiaľ ale po poludní cez Nanivicu (Nonnevitz) severným pobrežím na noc do Arkony. Komu zavadala by sa príležitosť ostrov tento zo Stralsundu navštíviť, najlepšiu cestu vezme zrovna do Brehov (Bergen); Rugard nech neobíde, lebo to mojim zdaním najčarovnejší bod Rujany — a cez prievoz Vilov do Arkony; zpät ale cez Zizavu, alebo ešte lepšie na čne Trompským vikom do Stupeň-kameňa, odtiaľ cez Zágrad do Granice, Putbusu, Harcu, na Stahlbrodský prievoz do Reinbergu, Strahlsundu: tak prejde v pravom smysle celú Rujanu i pekné pobrežie Strela-Sundu.

Naša „Lastovička“ vytmolila sa z príboju na otvorené more. Rozopla všetky krydla, ale veru o lastovičom letku ani chýru ani slychu! Bolo temer päť hodín, ale pobrežie, ktoré sme pred trisťvrtami opustili, málo sa alebo nič nevzdialilo. Naprávali, nahaňovali tie plachty z boka na bok, ale nedaj Bože, prirýchliť jej let. I kolembali sme sa jako pinquinka až toho bolo dosť. Šťastie, že tak zvanú morskú nemoc prekonal som bol dvakrát z Varnovtoku do Eubeku a nazpät, ináče by prítomná kolíska dušu z tela bola vyhnala; no vzdor tomu zmáral ma nemilý pocit závratu a ja obával sa i tretíraz ešte musieť zakúsiť rozkoš i študovať smer rýb nahnutou ponad stenu hlavou.

Panovalo úplné ticho. Jednozvučné ločkanie vln a živý rozhovor lodníkov miešal sa do delakého šumenia vód. Smerodajca pohvizdoval nábožnú pieseň. Ešte vše veľmi

blízko za nami černelo sa predhorie Stupeň-kameňa, na západe ale malá lómska vežička stála v našom zrakoveme. Začínalo byť citlivé chladno, z čoho nás sprievodník zatváral, že budeme mať príhodný vetrik. Slniečko už dosť dobre bolo povýšilo hlavičku, keď na palube zavznel škrieklavý zvuk zvonca. Z vnútra lode vyšlo mužstvo v počte asi deväť hláv na palubu, i s odkrytými hlavami shromáždilo sa vókol hlavného štažňa. Len sám smerodajca (kormidelník) zostal na svojom mieste, poloziac širák na blízku lavičku. Začínaly sa služby Božie, ktorý zvyk (ku pochvale hodného švédskeho národa buď spomenutý) zachováva sa u nich na každej temer lodi a to každodenne, i mal som príležitosť svojim časom v hamburgskom prístave večer byť toho svedkom, že keď z inorodých lodí ozývaly sa zvuky kliata, zlorečenia, oplzlého spevu, vady, zpitých námorníkov, zo švédskej lodi zavznievala melodia nábožnej piesne; vôbec ľud tento v pomere k inorodému zvlášte ruskému a anglickému, drží sa v prístavných mestách nie len za najtriezvejší, ale i za najstatočnejší. Má on tiež svoje zvláštne osobné tiene, no tieto v pomere k jeho dobrým stránkam sú nepatrné. Jeho ku pr. naivná chvastavosť nepreváži anglickú meravú drzosť a jeho často do pajácovstva prechodiaca okázalosť neprevyšuje nemeckú dotieravosť; je plitký, lahký, ale nie v smysle anglického lachtikárstva a ľahkomyslnosti. Jeho mravnie tiene nie sú tak do očí bijúce a škodné jako iných národov. Nelíčená otvorenosť bije zvlášte Severonemcom vlastnosť túto celkom postrádačím do očí, ktorí ju často a to veľmi dobre využítkovať vedia.

Nastal nábožný spev rannej piesne: „Bože nebies.“ Ozaj posvätné okamženie, uchvacujúce citom nábožnosti, jaký nestvorí v srdci ľudskom žiadon chrám rukou ľudskou robený. Predstav si, lubý čitateľu, šire nepriezračné površie rúšajúcej sa vody, ktorej tichý síce, ale preca mocný šum naplnil povetrie, nad ktorým jasné nebe so zrkadliacim sa v hladine ranním slniečkom spočívalo, do tichého šumu mieša sa mužský sbor nábožnej melodie a rozliehajúc sa zaniká tam niekde pod vysokým sklepením širokej oblohy. I máš

pred sebou ten najveľbnejší chrám prírody! Po skončenej piesni klakli všetci a jeden z nich stojacky prečítal 66. žalm. Na to odriekali všetci hlasite „otče náš,“ zaspievali poslednú verš piesne, a bolo — po službách. Nasledovali skrovné raňajky.

Medzi tým časom začal sa dvíhať teplý južný vetrik, plachty sa vypučili a loď naša krájala čerstvejšie zavadzajúce jej v ceste vody. Okolo šiestej zmizlo nám z očí pobrežie a tichý vetrik zmenil sa na juhovýchodný víchor. Jako snahom pokryté vyzeralo povrsie, tichý šum zmenil sa na fícanie a srieňové hlavy vln rozrážaly sa o pevnú stenu lode, ba niektoré zastrekly až na palubu v svojej neočatosti. Na rázsochách sťažňu zúrili silný vietor, bubnujú v nadutých plachtách. Kníšuc a hadiac, zpínajúc sa i padajúc utekala loď jako strela, smerodajca potil sa, mužstvo stojác na svojom stanovisku pohvizdovalo i tešilo sa prajnému vetru. O pol ôsmej začnela sa nám pred očami vŕža goorská. O ôsmej zrinčala refaz kotvová. Boli sme v Goorskom prístave.

V chatrenej, začadenej prístavnej kaviarne — „City of London“ — vypil som za pol druhu groša pohár zlej kávy i poberal som sa do blízkej, malú hodinku vzdialenej, úhladnej a majetnej Vitanovej (Witte). Cesta vedie po samom pobreží morskou krížom cez púste pieskohroble a nepodáva nič zánimavého. Na ľavom boku leží Nobbín, z ktorého len stromovité vidno.

Práve zvonilo sa do kostola, keď som dorazil do Vitanovej. Idem zrovna ku úhľadnému chrámu, ležiacemu na peknom briežku; ale jako som sa zadivil, dvere jeho sú zavreté a vôkol neho ani živej duše. Počul som spev, — a chrám pustý! To len nápadné. To už i najlahostajnejší proti takým veciam cestovateľ musí sa dopytať, čo to za zvláštnosť? Popri mne ubieral sa práve zhrbený starček; i požiadal som ho o vysvetlenie.

„Už druhú nedelju konajú sa služby Božie na brehu,“ bola jeho krátka odpoveď.

Šiel som s nim.

Bolo tak.

Podivné služby Božie! Mužstvo v každodennom obleku sedí na člkoch na mori popri

brehu zakotvených; ženské a deti z čiastky stojác, z čiastky sediac na brehu a medzi nimi nachádza sa na nevelkej tvárou k mužstvu obrátenej tribune jich čiernošatý a sriebrovlasý duchovní pastier. Spev ozýval sa pevninou i morom. Po jeho zatíchnutí zdvihla sa nevelká, no velebná postava starkého pastiera. Duchovní otec prečítal slova z ev. sv. Jána 15, 5: „Bezo mňa nič nemôžete urobiť,“ i držal trasavým síce, ale plnozvučným hlasom výbornú na lovenie rýb vzťahujúcu sa reč. Celý obraz poskytoval opravdivú miniatúru Kristovej kázne na brehu morskou; a pohľad jeho tým bol veľkolepejším, čím dôstojnejší obrub jeho tvorily v popredí rozknísané, neprehľadne morské vody. Po skončených službách rozoply sa plachty sťa veterníky mnohočetných člnov i uháňaly so sieťami na otvorené more. Ženy a deti vracaly sa v peknom poriadku pri čerstvom rozhovore domov.

Ponevác mluve tamojšieho ľudu prístojne som nerozumel, umienil som si, že navštívim starkého kňaza, a poprosím ho o vysvetlenie tohoto zvyku. Vošiel som do neďalekého hostinca, abych sa kus pristrojil a nasadaný na mňa prach aspoň zväčša odstránil.

Pán farár, osobnosť vlúdna, zdvorilá, príjemného držania sa, prijal ma vďačne. Zvedavá jeho bratovkyňa, dievča milej povahy, pekného zrastu a plnej tvári, usmítklo na pokynutie jeho von, hneď ale za tým vrátilo sa so syrom a vínom. Prisadli sme k stolu a rozmluva točila sa najviac o Uhorsku a jeho pomeroch. Moje jednoduché vyprávanie zánimalo ho a i sama modroočká deva dala svojimi otázkami znať, že vec tá ju zánima. Lež načo šíriť i tak málo zánimavé formality naše. Dost na tom, že starý pán zdržal ma na obed, po poludní dal zapriaľnuť i vybral sa so mnou do Arkony. Rozumie sa samo sebou, že som bol tomu rád a to tým viac, že popoludňajšia „intertencia“ netýkala sa môjho i tak zcvrknutého vrecka. Pri obede rozprával mi dve zánimavé veci; prvá týkala sa spomenutého zvyku, druhá archeologie mestečka.

Vitanovčania živia sa lovením rýb; zvlášte čas lovenia slančokov donáša jim značný dôchodok. Lovenie toto trvá za 8—10 týždňov

a výnos za ten čas urobí na 15—25 tisíc toliarov. Niet teda divu, že tamojší obyvatelia výdatný tento prameň značného dôchodku v príhodnú príležitosť jako najlepšie vykoristiť chcú, nešetria ni dňa ni noci, ni nedele a sviatku. Za tieto týždne odbyvajú sa služby Božie nedelnie v celej krátkosti na brehu a po nich s Božím požehnaním rozťahujú sa siete na všetky strany širého Baltu.

Vitanová je jedno z najstarších mestečiek Rujany. Žijúce jej Iudu podanie je pekné, zaujímavé. Povedomí sú Vitanci sebe toho, že pochodia pôvodne z rodu slavianskeho; vedú už priemená upozorňujú jích na to, spolu ale sú i toho nepochybným znakom, že sú praobyvatelmi Vitova. Jich predkovia, tak hovoria podanie, boli rezbármi, ktorí veľký obchod viedli s malými, väčšími, zo skaly alebo dreva rezanými modlami zvlášte ale s podobami tej modly, ktorá stála „in dem reichen Tempel zu Arkona,“ (v bohatom chráme Arkonskom), z ktorého bezpochyby i mestečko svoje meno dostalo. Krátke, ale prirodzené a bezobalné soznanie! A čuj terajší Slaviane: oni i v cudzom živle s hrdoťou spomínajú svoj slaviansky pôvod, s hrdoťou vravím, k tvojmu zahaňbeniu! Podanie to ospravedlňujú a pravým dokazujú:

1. že ešte i dnes po mnohých domoch najdú sa, keď nie zlomky starovekej skulptúry slavianskej, teda aspoň jej novoveké napodobniny, alebo obrazy Svätovita;

2. že zlomky starobylej rezby modiel pohanských najst v chotáre vitanovskom, nenie ani dnes nič zvláštneho, a niekoľko ešte zachovalejších prímerkov odtiaľto, nachodí sa i v Stettinskom hrade, sídlisku to pomoranskyh vojvodov, ktorí s Bogislavom XIV. 1673 vymreli, podobne i v Šverinskom anti-quariume, a inde;

3. že na zvečnelú pamiatku toho, na ľavej strane chrámu vitanovského zamúraná je dosť podarená skulptúra predstavujúca Svätovita, o ktorej pospolitý ľud hovorí, že to: „hadnischer dungutt“ (heidnischer Donner-Gott = pohanský bôh hromobitia, či Parom).

O druhej hodine po poludní sedeli sme všetci traja na voziku. Cesta z Vitanovej za-

táča sa za mestečkom dnu na západ a spája v polovici s cestou, vedúcou z Putgartenu do Arkony.

O tretej boli sme v Arkone.

Predhorie Arkona je najsevernejší bod nemeckého mocnárstva. Jej steny nepodávajú tú divú veľkoleposť jakú Stupeň-kameň, a to pre živší a príjemnejší dojem oboch, lepšie by bolo, navštíviť najprv Arkonu a potom Stupeň-kameň. Vyhlad je tu síce impozantnejší, a celé panoráma ostrova i Baltu stojí pred očami, ba ano zrak podkýna sa až na ostrov Hiddensöe a Möen; no samé predhorie neurobí na človeka veľký dojem. Výška jeho obnáša 59 metrov nad hladinou morskou. Veľkolepá svetielňa (Leuchthurm) je spolu mestom občerstvenia a noclažňou pre početných cestovateľov. Svetielňa je 25 metrov vysoká, a jej veľké svetlo hádže svoje blesky na objem 10—12 míl priemerného kruhu. Stavba počala sa roku 1827; jej plán vyviedol Schinkel.

Snaž žiaden kus pevniny nenie pre Slovana v cudzích teraz mu krajoch tak pamätným, jako práve tento. Nejaký podivný cit zmocnil sa i mňa, keď zastal som na meste, kde, jako silná Vedetta severozápadných krajov Slavianstva stála pevnosť starých Vendov, z ktorej zlostný čas nenechal ani najmenej pamiatky. Okrúhloďaleký a rozsiahly, 10—15 metrov vysoký násyp s bránou oproti severozápadu, v jehožto srede vypínal sa veľkolepý chrám štvorhlavého Svätovita na srieborných stĺpach, demoloval nepriateľ i čas, a poslednie znaky jeho roznosil vietor, pohltly vody a zasypal piesok. Pokladuchtivá ruka dánskeho Valdemára I. zruntujúc násypy, zborila i arcidielo slavianskej náboženskej horlivosti r. 1168 a 14 chrámov kresťanských ďakovalo svoj vznik bohatému Svätovitovi. V pravom slova smysle krvou a ohňom krstení boli Slaviani zvlášte tu, a zle pochopená kresťanská missia aktom znovuzrodenia hrdusila jich pri prepôrode. Za to Bamberčan je cteným mučedníkom a nad vami, čo pod kresťaním duchovného i svetského Otta utratili ste všetko, ani kukučka nezakuká. To vašou bolo vinou. načo spierali ste sa dať — znivočiť?!

„Trpět tvůj osud, ubohá Slávie,
Pokud neřekne: „dostif“ historie!“

Môj dnešnejší dobrodinec strávil v našej spoločnosti (lebo až tu zastihol som svojich predešlodňových spoločníkov) príjemné chvíle v rozpomienke na jeho zašlé študentské časy a vytešený vrátil sa okolo siedmej do Vilanovej. My zabávali sme sa ešte dlho fideľne, až hostinský, úprimná a dobrá chlapina, vykázal každému postel. Moji súdruhovia kázali hostinskému, by jich v čas ráno zobudil, aby tak zažili ešte na Arkonskom predhorí východ slnca. Rozlúčiac sa so mnou tak zvaným

div, kupci na ceste postavení sú obyčajne v myšlienkach zahrúžení. Okolo poljedenástej vyšiel som zo svetelne na blízke pobrežie. Sadol som si na lavičku, i dal voľný let myšlienkam a obrazotvornosti. Čo to všetko neprebehlo myslou? Jaké to rozličné obrazy, bez súčasnia, bez spojitosti? A či to nie voľné? Ba voľné, lebo myseľ sa nemonopolizuje, — a beda tomu domu, v ktorom i na myslenie, smýšľanie prevádza sa dozor financiami! Dlhodumal som, o čom, — ktože to počul? Ani ja sám nie! Bola to príjemná hra myšlienok, ktorá neviazla sa na čas, nie na priestor,

Tatranský pasák.

„trením salamandra“ (študentský to výraz, pod ktorým rozumie sa trenie pohárov o stôl a klapkanie pokrievok na isté kommando na zdravie jednej lebo druhej osoby spoločnosti) šli spať; ja ale čakal som spolu s jedným Dánčanom, ktorý krom materčiny rozprával len rusky, na parník „Delphin“, ktorý mal veslovať do Kodanu. Čas bol nudný, zdĺhavý; lebo môj Dán nebol shovorčivý, a hovoril len tam, kde mlčať nemohol. Nie

a to tak mile, lebo tu cíti človek sa byť — svobodným.

V dialke začerveňaly sa oči čakaneho „Delphina.“ Blíži sa. Čuť už i krochkanie Tu je!

Môj tučný Dán vyteperil sa tiež. Asi šiesti zamenili sme povrsie Rujany s chrbtom „Delphina.“ Cestovateľov bolo drahne; všetko to zväčša spalo, driemalo. „Delphin“ zahvyzdne, pokrúti chvostom, pošinie sa kus

nazpäť, a — uteká po ceste bez všetkeho pred- i za sebou šľaku. Kujon, ten nečakal na vietor, ale i bez neho krájal vody až milo. Jako ďaleký svetlonos zdala sa lampa Arkonskej svetielne, až stá bezživotná iskra zanikla v hustej šerine. O tretej ráno zabelely sa steny kriedových brál ostrova Møen a pobrežie Själlandu, a o pol hodinky na to, obleslo nás svetlo svetielne švedského ostrova Falsterbo. Malmö, Saltholm, a — blyskavé

váže Kodanské, pomedzi ktoré kolíšu sa tisíc stážnov, poskytujú krásny obraz, ktorý rozostre sa pred zrakom okolo šiestej hodiny z rána. Po obideti dvoch opevnených vatrien Lünetty a troch korún (Tre Kroner), ktorých záhubné pažeráky zakúsila anglická flotta 2. apríla 1801 a po prebehnutí cez prístavový, jediný citadellou Frederikshavn bránený vchod, nachádzame sa v najkrajšom, najväčšom a najbezpečnejšom prístave Baltu!

O r o l.

(Trávnica.)

Mať moja, mať milá! Prenešťastná chvíľa:
Lapili ma páni, sedím doputáný.
Kriela mi obľali, a oči vyklali,
Nôžky moje buré na krátkej sú snúre:
Sedím neboráčik jak slepý žobráčik.
Ktože mi spomôže? Milý, mocný Bože!

Ej, narastú kriela i zrenica skvelá, —
Tie od rosy z hory, tá od zlatej zory.
Vleje do mňa sily spev slovanskej Vily;
Puknú tuhé putá jak struna napnutá.
Vyletím ja zase k nebu v novej krásе!

Nezabudov.

Brnova Rozálka.

Povešť z tureckých časov.

Podáva Anton Em. Timko.

Medzi južnými výhonkami novohradských vrchov „Ostrožky“ menovaných, vromantickej, na vôkol nevelkými, tu i tam holými, mohutnou bučinou a za krnelou dubinou porastlými vrškami obklopanej dubinke, uprosred planiny, na homolovitom kopci leží zrúcanisko „Divínskeho zámku,“ rummy to dávne; i stoja ony tu čo svedkovia mnohých dobrých a zlatých, ale i zlých a porobných nevoľných časov.

U päty pahrbka zo severnej strany briežka, na ktorom ešte podnes príšerám podobajúce sa bašte a steny porúchaného zámku do výšky nemalej sa vypínajú, leží neveliké slovenské mestečko Divín, so zámockým starým kostolom, s panským, podobu tvrde majúcim kaštieľom, a s mnohými vyvnikajúcimi budovami.

Počiatok hradu Divínskeho padá do doby veľmi dávnej, rúskou temnotou zakrytej; o ktorom len to s istotou sa vie, že v po-

zdejších dobách od neho mnohé nepriateľské útoky s premocnou silou a všetky pokusy Tatárov a Turkov, ktorí zámok tento dobyť sa namáhali, zostávaly bez výsledku. Divínsky zámok stál v dobe šerej minulosti čo mocný štít slovenských krajov v svojej úplnej krásе, celosti a velebe.

Vladárom jeho v čase, do ktorého padá povest' táto, bol chýrečný po celom hornom vidieku muž, ktorého hrozné meno kroniky a povesti okolitého ľudu podnes spomínajú. Muž ten bol Imro Balaša.

Uhorský tento šľachtic činieval s čatami svojimi mnohé výpady zo zámku svojho na vôkol Ostrožiek a Poľany pelešiaceho a koristiaceho Turka, i mnoho šťastných výbojov a šarvátok zviedol s týmto nepriateľom vlasti. I hrdinské jeho výboje boly by Imra Balašu istotne postavily do radu iných vlast' brániacich velikášov a boly by mu v dejepise zachovaly blahej pamäti slavné meno; ale

Imro Balaša nie len doma vo svojom okolí, lež i v susedných stolicach na účet Turka sprevádzal hnusné v ten čas v krajine udomácnené a obvyklé remeslo zbíjania. Ani baňské mestá nemaly od nájezdníkov jeho pokoj. Áno, čeliadka Imra Balašu koristievala nie len dobytok po pastvách, ona úskočne a lstive, často i s preliatím krve odoberala statok pohoničom, predstavovala jarmočníkov, vdierala sa domov pokojných obyvateľov, strehúvala na odvádzané poplatky z horných stolíc Turkovi do Filakova, a všetku korist ukladala v rozsiahlych pivnicach podzemských svojho hniezda. Ku zvláštnostiam remesla Imra Balašu patrilo i to, že súdruhovia jeho na výbojných ťaženiach po okolicach zajímali a odvádzali sebou i mnohé krásou telesnou nad iné vynikajúce panny a nevesty, ktoré buď lstou lebo násilenstvom z kruhov rodín jejich vytrhovali a v hniezde svojom smutný osud jim pripravovali.

Nenie teda cudo, že Imra Balašu, na vrchole svojej moci stojaceho, bál sa celý vidiek ano i okolité stolice, kam o činoch jeho chýr zaletel.

Moc svoju zakladal na množstve a mužnej odhodlanosti svojich bojovníkov, s ktorými bol by sa odvážil potýkať i s plukom diablov.

Balaša nebál sa na svete nikoho.

Nadarmo dochodily mu vyhrazujúce a napomínajúce ho listy a poselstvá. Ano, keď stolica náhly súd naňho a bojovníkov jeho i križiacke ťaženie proti Divínu nariadila, z toho ani najmenej strachu a obavy robiť si nezdal a svoje remeslo neohrozene a smele i na ďalej provozoval.

Takto stály veci, takéto zločiny konaly sa na Divínskom zámku, keď vladárom jeho bol Imro Balaša.

II.

Veselo žblankotá malý, u päty divínského Javoria prameň svoj majúci, potôčok dolu dolinkou pomedzi zakrpatelým bučiakom porastlé stráne, tu i tam v behu svojom robiac malé zákruty. Z oboch strán potôčka vypínajú sa husté porasty a nejedna srnka dýcha v nich. Javorie je oblúbenou horou na polovačku.

Je krásne podjaseňné ráno. Temäno blízkeho vrchu je mhlou potiahnuté. Veselo očut hlásenie kopovov v hore, honiacich bystronohú zver.

Imro Balaša je na polovačke, ktorá je najmilším jeho vyrazením. Bez koristi nezvykol sa zámocký pán nikdy navracat domov. To by jeho meno nectilo, to by sa s jeho náruživosťou nesrovnalo. Dnes stoj čo stoj ulovíť musí srnku a čoby úboža popod oblaky lietala.

Na zákrute potôčka v šumnej dolinke je brod, kde pastieri statok napájajú; na tom mieste, kade sa cez potok prechádza, leží široký ploskatý kameň; slúžiaci práčkam za podložku.

Včasne ráno toho samého dňa, keď Imro Balaša hovel v hore svojej loveckej náruživosti, vídať u ploskatého kameňa na brode devu, ktorá pere šaty.

Keby sme sa dievčine tej do tvári dobre prizreli, riekli by sme, že je veru šumná, a pozorujúc dlhšie tvár a súmernosť telesnej postavy, mohli by sme potvrdiť, že devica táto je riedkej krásy, ačkolvek je len roľnícka dcéra.

V nepokazenej prírode len najdeš, brat môj slovenský, opravdivú krásu, vniad plnú podobu, ktorými mať príroda diela svoje okrášľuje.

Dievčina zručne mácha piestom na biely šat, usilujúc sa prácu čím skôr dokončiť. Vystiera bielo, červenými okrasami pretkávané plátence, oplecká a kynteše po čistom trávniku, aby mokré šatočky čím skôr teplé slniečko vysušilo. Okolitá hora odráza ozvenu jej prostej piesne. Spieva a v piesni svojej spomína niečo o svojom milencovi, — ale dosť, asnaď som už pri mnoho vyzradil.

Zo strmej stráni lesnej zrútilo sa do potôčka niekoľko kamienkov. Tento nenazdajný pohyb upozornil dievku. Obozrela sa, i nemalo prelaknutá ostala stáť čo kameň, na ktorom prala. Piest jej vypadol skoro z ruky. Čoho nalakala si sa šumná práčka?

Rovinkou podla potôčka utekal rychlými skoky krásny srnec, prenasledovaný kopovami, i hľadal spásu svoju v hustej leštine.

Niekoľko krokov pred dievkou zastal poľovník.

Nezná práčka stála čo zakliata skala, i nemohla oči hore pozdvihnúť. Poľovníka ešte nikdy nevidela. Bez slova stál oproti dievke i náš lovec Imro Balaša. Zabladel sa do šumnej práčky, veď táto bola opravdu krásna.

„Čia si, dievka moja?“ vypustil Balaša slabú otázku z úst a neprestal sa dívať na tento ideal lesnej krásy.

„Brnova Rozála, lazničkova dcéra,“ odpovedala po druhej otázke ostýchavá panna.

„Lazničkova, Martinova dievka?“ s výrazom najväčšieho podivenia pýtal sa ďalej lovec, jastrabie svoje oči pasúc na nevinnej hôrnej holubici.

„Kde býva tvoj otec?“

„Tu hneď za touto leštinou; tam je náš dom!“ odpovedala Rozálka smelšie a poskočila za dolu vodou plávajúcim piestom.

„Poznáš ma, Rozálka?“ pýtal sa mladý lovec.

„Na môj pravdu nikdy som vás nevidela! To vy naháňate tie chudiatka srnky v tom našom Javori? Lala, jedna vám tamto bežala!“

I ukázala prstom v tej domnienke, že sa oslobodí od nemilého dotieravca.

„Viem, viem, že tade bežala. Nechže si tam beží,“ i pristupoval bližšie ku dievke; táto ale preskočiac potok počala sberať do hromady svoje plátence.

„Neutekaj, neboj sa ma, Rozálka! Počuj, čo ti chcem povedať. Keď prídeš domov, riekní svojmu otcovi, že ho pán divínskeho zámku k sebe volá. Vykonaj mi to, dievka moja, aby prišiel čo najskôr.“

„To môj otec vďačne vykoná!“

Ešte jedon potutelný a prenikajúci pohľad vrhol na driečnu dievku a chytrými krokami vzdialoval sa Balaša tým smerom, v ktorom zutekala srna.

Divné myšlienky vzbudily sa v útrobach Rozáliných. Objavenie sa tohoto lovca a rozprávka s nim vlialy do srdca jej jakési predtuchy a nemilý dojem.

„Kto to bol tento lovec?“ pýtala sa sama seba. Jeho divý pozor a usmáhla tvár nezdaly sa byť Rozálke poctivými. Oko je do

duše oknom; ona z pozoru poľovníka vyčítala i vniutorné vlastnosti jeho.

Trasúc sa pospiechala s prádlom ku domku rodinnému.

III.

Keď Imro Balaša nezdarom lovu na srnky rozmrzený večer navrátil sa domov, bolo počuť medzi nim a kapitánom zámckým dlhý rozhovor. Boly to výbuchy zlosti Balašovej, pred ktorými sa oddanec jeho kapitán Toldy nemalo triasol.

„Pišta, nuž jako že otváraš svoje sovie okále? Či znaš, že hniezdo bystrých sokolov balašovských obletúva šumná holubica, jakej oko moje len málo posial videlo?“

„Pán môj prichádza z rannieho výletu, kde sa iste nečo zaujímavého a príjemného očiam jeho predstaviť mohlo. Prečo taký rozdurdený? Ja príčinou toho?“

„Ty, i nie, i ano! Nebudem dlho okolkovať. Pišta môj milý, zuáš, že Martin Brno, lazničk z pod Javoria má čarokrásnu dievku Rozálu? Prečoš mi o nej nerozprával?“

„Videl som ju raz, pamätám-li sa dobre.“

„Tú dievku chcem mať v zámku. Čo myslíš, jako by sme ju dostali?“

„Počkajme na dáku šťastlivú príhodu.“

„Toldy, kapitán Balašov, ide čakať na šťastnú prípadnosť, kedy by uniesol poriadnu nevestu? Čo to tláchaš? Či si dáka stará baba?“ dupol nohou Balaša.

Toldy sklonil hlavu a ani slova nepovedal.

„Kľúď sa mi z očí, ty zbabelec! Čo že máme čakať na dobrú príležitosť! Nuž, či neznáš, že sa Balaša a jeho bojovníkov celá uhorská krajina bojí, stolica trasie jako trstina, a ľud pred nim zalieza do hôr? Prečo čakať? Balaša nezná čakať; naňho čakajú mnohí, či jim skoro príjde na krk!“

„Mám ten kúsok ja vyvieť?“

Balaša prechádzal sa dlhými kroky po svetlici, krotiac takto svoj hnev a rozjatie. Toldy stál bez slova, cítiac sa byť káznou Balašovou obrazený.

Balaša zastavil sa pred kapitánom a potľapkajúc ho po pleci, riekol mierne:

„No, no, neber si to k srdcu, Pišta. Vieš, čo je moja vôľa. Brnova Rozála nech mi je tu čím najskôr.“

„Ja sa, pane môj do svojho remesla dobre rozumiem; avšak spýtať sa musím, či v páde jej odporu a nepodareného únosu smiem vyľievať krev tak, jako som to pri obraní bystrických zlatníkov v píľanskej doline urobil?“

„Pre takú pletku nesmie sa krev vyľievať.“

„Neznáš, že sú Brnoví synovia jako šípy do bitky!“

„Navlečieme to ináč. Lazníka Martina Brnu zavolať som k sebe; keď príjde, pošlem ho s listom do Rimavskej Soboty. A koľkých má synov?“

„Dvoch, Ondreja a Števu, chlapíkov to ani tie dubce na Javorí.“

„Tých vyženie hajdúch na Rusniaky, kde budú pásť dobytok náš; a tak v neprítomnosti otca a bratov zmocníš sa Rozály. Bez všetkeho kriku a podozrenia dovedieš tú hrdličku sem, rozumieš?“

Toldy kývol hlavou na znak toho, že porozumel prísny rozkaz pána svojho.

IV.

Krásno Božie slniečko osvecovalo poslednými zlatými lúčami temäno holého Javoria, ktoré hrdo z výšky na Divínsky zámok a celé okolie pozerat sa zdalo. Z temäna vrchu tohoto je miloprijemný výhľad. Na východe rozprestierajú sa lesnaté vrchy Rymavské, na západe oproti Javoriu strmí do výšky Turopolské bralo, na juhu trblietajú sa báne Haličského zámku, v diaľke vídať smutné podporobou sverepého Turka stonajúci Filakovský hrad, a Ipeľ, tá mutná voda, fahá sa sta had po rovine lučenskej.

Na Javorí je veselo.

Pod stáročným dopoli opáleným dubiskom, plápolá vatra. Okolo nej ležia lazničníci šuhajci. Sú to volieri, ktorí stada svoje po bujných trávnikoch pasú. Pozrime na jich večerniu zábavu. Väčšia čiastka šuhajcov shrknutá je okolo vetry, pri ktorej z pomedzi nich vynikajú Ondrej a Števo Brna. Ondrej je tohoročným richtárom voliarskym, pokoj a shodu medzi pastýrmi udržujúci; Števo sedí blízko vetry a na dlhom lieskovom ražni opeká rebrá z ovce; iní súdruhovia pripiekajú si slaninku, iní fajčia po stranách, jedni

obháňajú statok a druhí zaobalení v dlhé hune vyvalujú sa popod stromy; Jano Mrvák vyberá z rukáva píšťalu, i má vôľu zanôtiť svoju obľúbenú dumku; Maco Drugán opretý o peň dubiska, priberá sa chlapcom zafujarovať, Kubo Bličiak napráva nohy ku hajduchovaniu; Matúš Lačný milosrdne bladá na dopekajúcu sa baraninu.

„Ej, nedostaneš z nej ani za mak!“ žartuje Štefan Brna s hladným Matúšom, ani raz pod zub, kým nezahajduchuješ a nezaspievaš tamto na samom kopci!“

Medzi pasákmi bývalo to starou obyčajou, že večierkami všelijaké kunšty vystrájali, a skôr nedostal žiaden zo spoločnej večeri, kým nezaspieval a nezakrepčil.

„Po jednom chlapci!“ hovoril Ondrej, „ukážte každý, ktorý čo viete; potom sa budú rebrá deliť!“

Jano Mrvák vyskočil prvý spomedzi nich na čistinu.

„No fujaruj mi, Maco!“ rozkazoval si šuhaj.

„Ktorú že?“

„Od kraja!“

„Zaspievaj si, tak ti zafujarujem!“

„Hor sa chlapci, stuha remeň,

Nech sme všetci jako jeden!

Kým je valach ešte mladý,

Čo mu járky, čo mu klady?“

Takto spieval i hajduchoval Janko, svižský chlapík, a dokonávajúc tanec, povyskočil, vyhodiť valašku vysoko do povetria, až sa vrhla, a keď k zemi dopadnúť mala, zručne chytil ju za porisko.

„Kubo, Matúš do kola, za mňou sa majte!“

Kubo nedal si dvakrát riecf, pokrčil sa, lahol na zem, chytil sa palcami za krpce, i začal po zemi chytro vahany válat. Matúš postavil si šibenice do pása a tie rovnými nohami sedem ráz jedno za druhým preskočil; potom si stal na ruky, nohy do neba, a chodil za dakolko otčenášov takto po pažití.

Z hustiny prederie sa Filip Činčura, nesúc na hlave otiepku suchého borovčiaka, i zavalil ho na vatra a keď sa borovča zažalo, preskacoval sem i tam ponad najväčší plameň, jakoby nič.

Maco Drugán s Ďurom Muríňom pochytli sa za pasy a posmelovaní divákami, pasujú sa za hodnú chvíľu, až kosti v nich praštia, oba spadnú na hrub a opäť sú kamarátni ako predtým. Jedon z voliarov pochytí horiacu hlaveň a vyhodí ju vysoko kolmým smerom do povetria, tak že ani rakétkla také pekné podívanie očiam nepripraví. Mladý chasník vytiahol zpoza opaska v lieskovej kvačke zapravený dierkovaty klúč, nabije ho pušným prachom a pripáľiac uhlíkom, bombarduje do sveta.

Huk, spev a strelba panuje tu na vrcholi Javoria, jako keby Turek dobyjal mocný hrad. A to sú všetko len ihry laznických parobcov, týchto bystrých sokolov Novohradských vrchov.

Tak to trvá deň po deň prez celé leto. A ktoby vypočítal všetky tie krkolomné kúsky bujarej mládeže, s ktorými ona v milej svobode vyrastá?

„A či je vážené to'o mäso?“ usmial sa Maco na Štefana.

„Nuž, vari som ho ukradol, kamarát? Či nevieš, že máme tristo dojkiek a že kedykoľvek si zarezeme tučnú jalovku?“

„Nejiete chlapci!“ žartoval Činčura, „veď je to maso zo zdochnutej ovce!“

„Pravda, že musela zdochnúť, keď som jej nôz do hrtána vrazil!“ odpovedal Štefan a delil súdruhom mäso a slaninu.

V.

Súhvezdie, v reči ludu „kosami“ zvané, svažovalo sa už hodne za Turopolské bralo. Dľa jeho behu pasák pod holým nebom stado pasúci poznáva, kedy je poľnoc a či skoro bude dňíček svať.

Od poľudňajšej strany dobehne na vrch Javoria zadychčaný strunistý, šumný, jako krýdla sokolie ľahký šuhaj Ondrej Syroň, s valaškou v pästi.

„Ihob, hob!“ hlásil prichodzí predierajúc sa hustinami, až prišiel na miesto, kde okolo yatry šuhajci v prvom sne pohrúžení ležali.

„Hore sa, bysfu prabohu! Ondrej Števo! Spíte jako zakliati. Preberiem vám driemoty dáky m kyjačkom!“

„Nuž a čo že je?“ pýtali sa ho oba, vyskočia na rovné nohy.

„Veru čo že je? Tristobohovská mať sa mu tam do duše!“ začal Syroň rozprávať. „Vy tu drychmete jako kláty a nevíete, čo sa vám v dome kutí?“

„Asnaď nám chalupa zblkla?“ pýtal sa Števo.

„Horkáže chalupa. Sestru viac nemáte. Rozála je už tam!“

„Veď že hovor, čo sa stalo?“ zúrili brat Ondrej.

„Nuž veď ti hovorím, sestru vám z večera odvedli, tritisíc...!“

„Turci?“

„Išiel som večer, jako obyčajne k vám, vlastne ku Rozálke,“ na večierky. Otca nieto doma, bratov tiež nie, nuž chudere bolo clivo samotnej. Shovárali sme sa o budúcom našom veselí na Katrenu. Na mraku razom otvorila sa dvere a do chyže vstúpi zámočkový kapitán, ten červeno-vlasatý Toldy i s hajdúchami. A ty vraj, povie Toldy ku mne, čo tu ňucháš? Klúď sa domov, lebo ti ponapravam chrbtovú kosť. Vyšiel som von, abych nejakých kamarátov na pomoc si povolal a početných ozbrojencov z domu vyhodil. Marná bola moja snaha. Keď som sa k stavaniu vrátil, počul som sestru vašu božekať. Skočil som do chyže s valaškou v ruke, ale v okamžení prínútený som bol ustúpiť. Rozálku vyvedli s rukami na chrbát sviazanými, do dvora; i stúpali s ňou dolu ku potoku. Ja obdelač, kráčal som za nimi až konečne vnišli s ňou do Divínskeho zámku. Bránu za sebou zavreli a tak už teraz víete, čo je, jako je s vašou sestrou Rozálou.

„Ondrej a Štefan Brno zamlčali sa, neškór ale strašná kľatba vyšla z jich úst. Bolo videť, jako zatínali pástami.

„No počkaj, ty zbojník, tam hore na tom zámku!“ bóľne vyrazil so seba Ondrej Brno, driečny Rozálkin brat

V niekoľko okamženíach pobúrení boli zo sna všetci voliaru na Javori. Ondrej kázal jim stať do kola, aby počúvali, čo jim rozkáže.

Nekolko slovami oboznámil Syroň všetkých šuhajcov s osudom svojej verenice Rozálky.

Ondrej Brno, trepol kyjakom na zem.

„Bračekovci!“ začal skoro prosebným hlasom, „nuž či máme nechať našu sestru v pazúroch toho lúpežníka Imra Balašu, čo mu stolica už dávno šibenicu postaviť dala? Či ju tam máme nechať zhanobiť? od toho z pekla vyhnateho lotra, pred ktorým ani hodinu naše domy, naše stáda nie sú bezpečné? Bračekovci drahí, pomôžte nám Rozálku vysvobodiť z jeho pazúrov, kým nenie ešte neskoro!“

„Či máte vôľu a toľko smelosti?“ pýtal sa mladší brat Štefan.

„Staňte si ku mne!“ hovoril dôrazne Ondrej Syroň.

Do jedného zastali si šuhajci ku Syroňovi, i boli hotoví obetovať sa za Rozálu, ktorú všetci čo sestru radi mali.

„No tak, bračekovci drahí!“ podával ruku každému zo súdruhov, nektorej noci uderíme na Divínsky zámok a budeme hľadať osvobodit' Rozálu.“

VI.

Ticho, desné ticho panuje na Divínskom zámku, jako by v hrobe! Neslyšať ryncanie zbrane paholkov Balašových, nepočuť žiaden spev a hulákánie.

Čo že je za príčina tejto tichosti a pokľudu na zámku? Snad zanechala lúpežnícka chasa Balašova svoje hniezdo, a presťahovala sa inam?

V zámku nevidieť ani kapitána Toldyho, ani najatcov jeho. Balaša vystrojil bojovníkov svojích na novú lúpež. Vyzvedači jeho doniesli vešť, že po tieto dni prevážať budú sriebornú túru z Kremnice do Filakova, čo poplatok, ktorý baňské mestá na Filakovskom hrade sídliacemu Hussein bašovi dávaly.

Tento nemalý poklad na zlate a srebře Turkovi zpred nosa ukoristiť, bola túžba Balašova. Preto pod vodcovstvom svojho kapitána poslal šesdesiat chlapov na pílanskú dolinu a síce na vrch „Mních,“ kade za tých časov horami hradská cesta viedla. Balašovi lúpežníci v zálohe počkať mali na sprievod sriebornej fúry, potom ale zmocniť sa sprievod-

níkov a nepôjde-li to po dobrom, násilne a s prelievaním krvi. V zámku zdržoval sa na tento čas Balaša len s niekoľkými najpotrebnejšími sluhami. Tu v zajatí nachádzala sa i Brnova Rozálka, v jednej odľahlej svetlici, s maličkým okienkom, dobre uzatvorená. aby žiadnym pádom ujst' nemohla.

Sedela tu Rozálka, smutne zo zaslzenými očami sťa holubica v kletke. Dumala o svojom krušnom osude. Nemala žiadnej nádeje na vysvobodenie a jako že ju i mať mohla? Ktože ju mal vysvobodiť, kto odvážiť svoj slabý život oproti tak mocnému zámku, jeho pánovi a toľkým súdruhom jeho?

Balaša navrátil sa bol z izby, v ktorej Rozálka sťa väzeň upela, do svojej komnaty, rozbúrený tým najväčším jedom a zlostou, že sa mu pokus náruživosti jeho nezviedol a nepodaril. Burácajúc sťa orkán poveterný dupal nohami, zatínal päsťe, škripal sbesile zubami a z úst jeho ozývaly sa strašné hrozby a kliatby.

Prímuc mocný nápoj, vyvalil sa tento rozhneváný lev na pohovku a zaspal.

S nastávajúcou nocou, neporušená tichosť panovala v zámku.

Zo sna Balašovi zdalo sa, že čuje silné údery na zámockú bránu. Skočil jak splasnený jelen z lôžka, a prvá vec v ruke bola mu ostrý jeho paloš. Pospiechal na nádvorie a tu ku svojmu nemalému prediveniu vidí stáť vysokú, od hlavy do päty obrnenú postavu, s mečom vytaseným v ruke.

Bol to železný odenec, ktorého Balaša nikdy ešte nevidel a s ním sa teraz potýkať mal. Sťa z reťaze pustený lev rútil sa zámocký pán s cudzincom do boja. Zasadil mu mocnú ranu mečom a fal do neho s celou svojou silu; lež daromne, všetky údere odrážaly sa od železoodenca, jakoby do skaly zatínal. Po okovaných úderoch zlomil sa Balašov meč. Stál tu pred nim odzbrojený. Kričal na sluhov, pýtal druhý meč, kopiju, budzogaň; no zo sluhov jeho neukazoval sa žiaden, meča, zbrane mu nikto nepodával. Teraz vystúpila zlosť Balašova na najvyšší stupeň. S rozčuchanými vlasy stál tu nespôsobný do boja čo pravý rozvsteklený diabol.

„Balaša!“ ozval sa chraptivým hlasom cudzinec, „tys svoju vec už vykonal, teraz je rad na mne!“

Balaša pozrel lepšie na cudzinca a shliadol, že v železnom tom brnení, väzí kostra ľudská; videl holé hnáty a v lepke ohnivé oči. Kostlivec napriahol svoj meč, chtiac hlavu Balašovu rozpôltiť v tom sa Balaša prebudil zo svojho strašného sna; lež v jakom hrôzy plnom stave! Z lôžka viac povstať nemohol, oči stály mu dúpkom, z úst tiekla mu pena, celým telom jeho lomcovala padúca nemoc, zubami sekal sta rozdráždený kanec . . . hrozne, hrozne, strašný to obraz! Kričal, volal o pomoc, hulákal nesrozumiteľné slová; lež darmo: zo sluhov jeho sa žiaden neukázal.

Čo sa toto v zámku s Balašom dialo, očuť bolo pred zámkom mocné údere sekier a čakanov na bránu.

A čo nevládala ruka, to pomáhal oheň.

Dvadsať statočných šuhajcov pod vedením Ondreja Syroňa dobíja sa do Divínskeho zámku. Šuhajci pretínali bránu sekerami a podložili pod ňu i oheň. Po mnohej a namáhavej práci pošťastilo sa šuhajcom prezaziť na bráne aspoň takú dieru, ktorou do vnútra zámku prevliecť sa mohli. A tam dnu žiadna živá duša nestavia sa jim na proti.

Štefan a Ondrej Brno so zapálenými lúčami dali sa hneď do prehladávaní zámku. I hľadali Rozálku.

Šuhajci nadišli do komnaty, v ktorej Balaša na lôžku svojom, padúcou nemocou zastihnutý sťa vól ryčal.

„Zabíte ho!“ zvolal Syroň.

„Nieže tak bratku!“ ohlásil sa Ondrej Brno, „či nevidíte, že súdi ho Bôh! Hneď je po ňom!“

V najtuhšom sne pohrúžené slúžobníctvo bolo na spánku poviazané a do pivníc zatvoreno.

Po mnohom hľadaní, dostali sa výbojnici do tmavej komory, v ktorej našli bládú, uplakanú, do poli umučenú dievku.

Rozála nemyslela na inšie, lež že sa jej poslednia hodina blíži; i zakryjúc svoju tvár, klakla a septom sa modlila.

Ale jaké bolo jej zdesenie, keď zrak hore pozdvihnúc, milenca Syroňa a bratov svojích videla. Bol to najvyšší čas jej pomoci, ináč by bola zahynula od strachu.

„Rozálka moja!“ zvolal Syroň, dvíhajúc ju zo zeme.

„Sestra naša!“ jasali bratia. Teda tu zavrel ta ten lotor?“

Všetci nemálo radovali sa nad zdarilým vynajdením a vysvobodením Rozálky z pazúrov Balašových.

Keď zo zámku odchádzali, napriek premlúvaniu bratov Brnovcov, podložil Syroň oheň do koníc; o malú dobu vyzdvihol sa stĺp plameňa k oblohe nebeskej a osvecoval šuhajcom cestu na lazy, sprevádzajúcich Rozálku ku jej domu rodičovskému.

Potešiteľná bola pre celé okolie i tá zpráva, že v zálohe na „Mníchú“ meškajúci Balašovi lúpežníci od sprievodníkov „sriebornej fury“ boli premožení. Toldy padol medzi druhými a jeho hlavu vztýčil filakovský Hussein baša na žrd pred svojim zámkom.

A kde je teraz pyšný výbojník Imro Balaša, kde sú jeho krvou chudoby namáčané poklady, kde je jeho neobmedzená moc a sláva? Zmizlo to všetko jako mihla pred slnkom. Mocný jeho zámok leží v rumoch, v ňom si nočné sovy a nedopieri svoj príbytok vyvolili.

Keď po stroskotaní moci Imra Balašu a po vyvrátení jeho peleše v okolí Divínskeho zámku pokojné časy nastaly, slávil Ondrej Syroň svoju svatbu s Brnovou Rozálkou.

Ľud si o železoodencovi, s ktorým sa Balaša potýkal mnoho báji. Videli vraj, železoodenca toho i neskôr, keď následkom uderenia hromu po druhýkrát Divínsky zámok shorel a v rummy sa rozpadol.

Cestopisné úryvky.

Od Petruškina.

II. Halič.

Od rozhrania Uhorska a Haliče vedie strmá cesta hustým lesom dolu do doliny. Bolo sa už značne zmrklo, tak že len pri zažnutej slame čítal som na obec označujúcim stĺpe nápis: „Gmina Korbelov, pachat Živiec.“ Sme teda v Sliezske. Rozpomienka na Korbelov zostane mi pamätnou. Hostinský, ku ktorému sme vtiahli na noc, bol úslužná, zdvorilá a chvastavá chlapina. K večeri ponúkol nám paprikáš, jakého vraj v Europe nedostaneme; lebo že za jeho umenia v tomto ohlade vyslovil mu sám minister John, ktorý cestujúc do Hrádku, u neho spomenuté jiedlo so zvláštnou úľubou jiedol. Rozumie sa, že ministerské jiedlo rozkázali sme si my nemistry. Krémár mal pravdu. Paprikášu takého veru sotvá Europa zná; lebo pár kúskami boli sme všetci nasýtení, a máličko chybalo, že lekár nemal s nami do roboty. Celý nasledujúci deň boli sme jako potrávení i krčili sme sa na voze jako od trichynov. Darmo, každý stav musí mať zvláštny žalúdok. Bol by si mal v nás radosť, keď my štyria ozaj po ministersky zasadli sme k stolu a každý jako mu stačilo začal hrať ministra, ale vo voze! Bol by si sa rozplakal nad našou ministerskou krízou!

Nasledujú obce: Lešné, Krizová, Jelešnia, Svinna, všetky sú oravským na vlas podobné, rozťahnuté a dlhé. Lud je biedny. Kroj ženských obstojný, mužských je celkom nevkusný.

Živiec je mestečko úhladné a priemyselné; jeho výborné pivo ďaleko známé. Roku 1866 zaskočili si od Sadovej i pruskí „pikelhabneri“ naň; mali v ňom vraj zvláštnu potechu, i vyprázdnilo značné zásoby piva. Námestie tvorí pravidelný štvorhran s vkusnými staviskami. Nápisý sú zväčša poľské a národné povedomie v mešťanstve je rozvinuté.

Biala a Bielsko sú dve sestrinské mestá dvoch moenárov, medzi ktorými tvorí hranicu potok Biala. Priemysel zvlášte plátnový, postavný a železný je veľmi rozvinutý, čoho

svedkom sú mnohé veľkolepé dielne. Poľského národného života vídať málo. Tešil som sa večer na poľské predstavenie, no musel som sa i s nemeckým uspokojiť, lebo prvé vraj zriedka i to z väčša prázdne býva. Dávali Schillerových „Lúpežníkov.“ Malá, ale praktične stavaná dvorana dopúšťa zo všetkých strán čistý a jadrný pohľad na javisko. Obecenstva vídať veľmi málo.

Tu býva náš drahý rodák, povestný maliar Bohúň. Náš! — a v cudzom kraji! Jaký to kontrast! Málo máme na tomto poli výtčníkov a trojmillionový národ nezná jich udržať vo svojom lone, lež práce jich musia slúžiť cudzincom ku ozdobe. Tak hynú naše perly! Nezaslúženým často dáva sa oslava verejná v časopisoch, listoch, brošúrach atď. a zplašení nad tým umelci, čo v stave sú zvelebíť deje národa pred nim a svetom, ufaňujú sa k cudzincom. Ó tá naša nevšímavosť! No, náš slavný Bohúň i tu verným je rodu svojmu.

Strastiplný náš „podplachták“ zamenili sme so sedliskom „voza bez oja“ a o pol hodinky v Dziedzici presadli sme na sev. Ferdinandovu železnicu. Odtiaľto počnúc otvára sa kraj poľský malebný. Šíra neprehľadna rovina prestiera sa tu popretkávaná tichými potokami, pomedzi ktoré ruka ľudská a ruka prírody poprepletala romantické lesy. Na juhu sta starcova biela hlava vypína sa v hmle zatúlenom obzore sňahom pokrytý hrebeň Babiagory. Tatry vystúpia len pozdejšie na juho-východnej strane obzoru. Na severe splyva rovina s belavinou obzoru, v jejžto šedivom zrkadle černejú sa tu i tu pruhy lesov. Bájuplný to kraj, nevyčerpatelný zdroj povestí dávnej slávy!

Nasledujú stanice Javiszovicze a Osvięcim. Tu končí sa sev. Ferdinandova trať a počína sa železnica východnia štátna. O niekoľko menšín za Osvięcimom prejde sa cez mohutnú Vislu do Chełmeku. Stanica Chrzanov leží pri oddialnej nečistej obci tohože mena, obydlenej samými židmi, nasleduje Trzebinia, kde spája sa Varšavsko Sliezska železnica s rak. štátnou,

Krzeczowicze a Zabierzow. Medzi poslednými dvoma obcami leží rozsiahlé, utešene sriadené, vzorné hospodárstvo grófa Potockého s pekným kaštieľom.

O desiatej ráno zastal vlak v krásnom nádraží Krakovskom. Sotva, že zišli sme dolu, otočil nás vo vchode zástup potomkov Abrahamových rozličného „stavu, veku a lósu.“ Jich impertinentná dotieravosť a neočatnosť je odporná. Nápis po rozličných kútoch nádražia, ktoré znejú: „Vor Taschendienben wird gewarnt,“ — sú touto dotieravosťou celkom ospravedlnené. Jak, kde, teda iste tu treba dať zvláštny pozor na svoje veci, a nechať sa zmýliť na oko veľmi úprimne znejúcim nabídnutiam. Kto dôverive dáš si skryť a so sebou do mesta nieš nepríhodné veci, sú skryté tak — že jich viac nenajdeš. Ten núka sa ti „gšeftom,“ tento chce ti zmeniť peniaze, jedon vozíček ti ponúka hovoriac: „Eine spottbillige Fahrt,“ tamten starým „Funkelnagelneu“ tovarom ťa znepokojuje, za čo všetko, keď komu niečo potrebné, (lebo i dobré veci sa tu lacno kúpiť dajú) len $\frac{1}{5}$ žiadanej ceny dať treba. Nech nikoho neodstraší, že po obečaní žid od neho odíde, dá on dobrý pozor na svojho „kunta“ a prenasledovať ťa bude až do samého mesta, — až sa konečne prijedná na tvoju päťtinu s trpkým doložením, že strašne na veci tratí, ale len preto ti žičí, že zvláštne zalúbenie socítil v tebe priam, jako ťa zhliadol. Vozík židovský na žiadaný pád, zvlášte večer alebo v noci, nenie riadne najat, bárs núka sa len v $\frac{1}{4}$ ceny poriadnej drošky alebo omnibusa. K odporúčaniu je hostinec „Zlotá kotvica“ s čistými izbami, poriadnou obsluhou, dobrým a miernej ceny jedlom i nápojom alebo „Hôtel de Russie.“ Na každý pád je lepšie prvému dať prednosť, zvlášte pre jeho blízkosť ku nádražiu. Pre vyhnutie škodného nedorozumenia spomínam, že mnohý človek v Krakove, zvlášte ale židia, rátajú na poľské zlaté, ktorého cena je 25 kr. r. č.

Krakov niekedy hlavnie, do roku 1764 i korunovacie mesto poľských kráľov, od roku 1846 ale pod berlu Habsburgov patriace, stalo sa od tých čias jednou z najväčších pevností Rakúska. Jeho polozenie na krásnej dalekej rovine; pri stoku Rudovej s Vislou,

je veľkolepé a prekvapujúce, jeho vókol vnútorného mesta rozťahnuté utešené stromorady dávajú mu zvláštnu, v iných veľmestách pociťt nemohúcu pôvabnosť. Jeho široké, čistotné ulice, (krom židovskej štvrťi), jeho 37 chrámy s mnohými rozličnej podoby väzami, medzi ktorými sfa jich panovník čnie na hrade sám dóm; jeho utešené stavby, ktoré svojou krásou a súmernosťou i v samých predmestiach vynikajú, poskytujú obrazy nádherného mesta, ktoré obsahuje svojich 41.000 obyvateľov, medzi nimiž 12.000 židov. Predmestá sú: Piasek, Kleparz, Vesota, Kazimirz a za Vislou Podgorze s veľkými na pravo kasárňami a na lavo s povestnými ľudskými rukami k počte Krakusa, ktorý dla povesti zabijúc ohromného terrain, na ktorom mesto leží, strážiaceho a mnoho obetí ľudských požadujúceho draka zabil a Krakov mesto založil, nanoseným vrchom, na ktorom stojí trigonometrický znakovrub, Smolensko a Czarnavies.

Najutešenejší pohľad na mesto a ďaleké okolie je neomylné asi hodinu severne od mesta vzdialený, 100 metrov vysoký, k počte Koszcziuszká umele zhotovený násyp. Tu rozostre sa pred okom malebný obraz ďalekého kraja, jehožto obrub tvoria na juhu sňazné Karpaty, na západe Beskydy s Babia-gorou, na severe mramorové stavisko kláštora Kamaldulencov Bielany. Pri Koszcziuszkovom násype stojí pekná káplica sv. Bronislavy.

Od nádražia máličko na juh reže železnica ulicu lubiczskú, vezoldskú a pri židovskom cintorine cez Vislu spiecha do Vieliczky a Lvova. Z ulice lubiczskej vyráza na sever ulica bavidelná ku amphitheatrálnu stavanému letniemu divadlu. Ale poďme pravidelnejšie. Lubiczská ulica vedie na východ ku colnému úradu popri veľikej a krásnej strelnej zahrade. Zahrada tvorí pravidelný trojhran. Odtiaľto zide sa kus na juh na ulicu vezoldskú, ktorá spája vnútria mesta s colným úradom. V tejto leží dobre sriadená hvezdáreň, pamätná tým, že v svojom veku mladosti prvé počiatky vedy hvezdárskej za krátky čas čerpal tu svetochytrný Kopernik, jehožto pekný pomník stojí v chráme sv. Anny. Pri samej hvezdárni je veľiká botanická zahrada.

Oboje je vlastnosťou slávnej dakedy r. 1349 Kazimierom veľkým založenej university. V južnom kúte, kde železnica vezoldskú ulicu reže, stojí chrám sv. Nikolaja s dobrými novšími malbami. Za týmto prejde ulica cez stromoradie a ústi neďaleko pri veľkolepoj budove policajného riaditeľstva na pekné hlavnie, podobu štvorhrana majúce námestie. Krom nej bežia zo severnej strany na námestie Špitálna, Florianská, Svätajanská a Slávovská ulica.

Hneď z kraja stojí chrám Sv. Barbary, oproti nemu na námestí osamote stojáci, roku 1276 v peknom gothickom slohu stavaný chrám sv. Marie, jehožto sklepenie hlavnej lodi vystupuje na 28 metrov výšky. Po stenách a mohutných stĺpoch sú mnohé epitafie. Utesený hlavný oltár je umeleckou prácou Víta Stossa.

Oproti tomuto chrámu na sried námestí stojí ohromné v XIV. storočí na arsenal vyvedené, teraz za meský sklad slúžiace stavanie.

Z hlavného námestia vedie popri nádhernom stavaní krajinského praesidiumu ulica na Szczepanské námestie, kde v rade prvních stavaní tvorí nové meské divadlo. Dvoranu má veľkú, javisko rozsiahle; no dekorácia mohla by byť i dôstojnejšia. Dnes dávali „Othela.“ Následkom onemocnenia osoby, ktorá mala zástoj Desdemony, nevypadol kus tak, jakoby sa to snažil pri tak zdarných vlohách krakovskej spoločnosti krom tej nehody žiadať malo. Zajtrá príde na javisko Slováckého klassický kus „Lila Veneda.“ Poľské predstavenie by som ti žičil vidieť, mal by si v ňom radosť. Tá plnozvučná reč človeka unáša a zvlášte pre Slováka a Rusa má ona zvláštnu pôvabnosť pre jej, jak možno tak vysloviť „oblučnatú mäkkosť,“ resonantivnú hĺbku a eolickú šušotavosť.

V ulici Svätajanskej v spomenutej universite je museum s dvoma oddielami, „starou a novou“ sálou menovanými, na 80.000 sväzkov a niekoľko drahocenných rukopisov čítajúcimi knihovňami a nevelkou obrazárňou s niekoľkými geografickými nástrojmi. V tereme starej knihovni umiestené sú mnohé a veľké, umeleckej ceny, freskomalby od národného poľského maliara Stachovicza. Naproti universite

stojí chrám sv. Anny s pomníkom Kopernikovým.

Z hlavného námestia na juh vedie najkrajšia ulica krakovská, grodzskou zvaná, do prímestia Stradomského a do hradu. Prvá priečna ulica honosí sa na ľavom konci s dominikánskym, na pravom s františkánskym kostolom. Posledniemu oproti stojí nádherný, celú stranu jednej ulice zaujímajúci kaštieľ biskupský. Pred chrámom sv. Petra stojí zo skaly v prirodzenej veľkosti kresaní apoštolovia. Na protivnej strane zatáča sa juhozápadne temer až k samej Visle a vokol hradu ulica „Podzameze.“

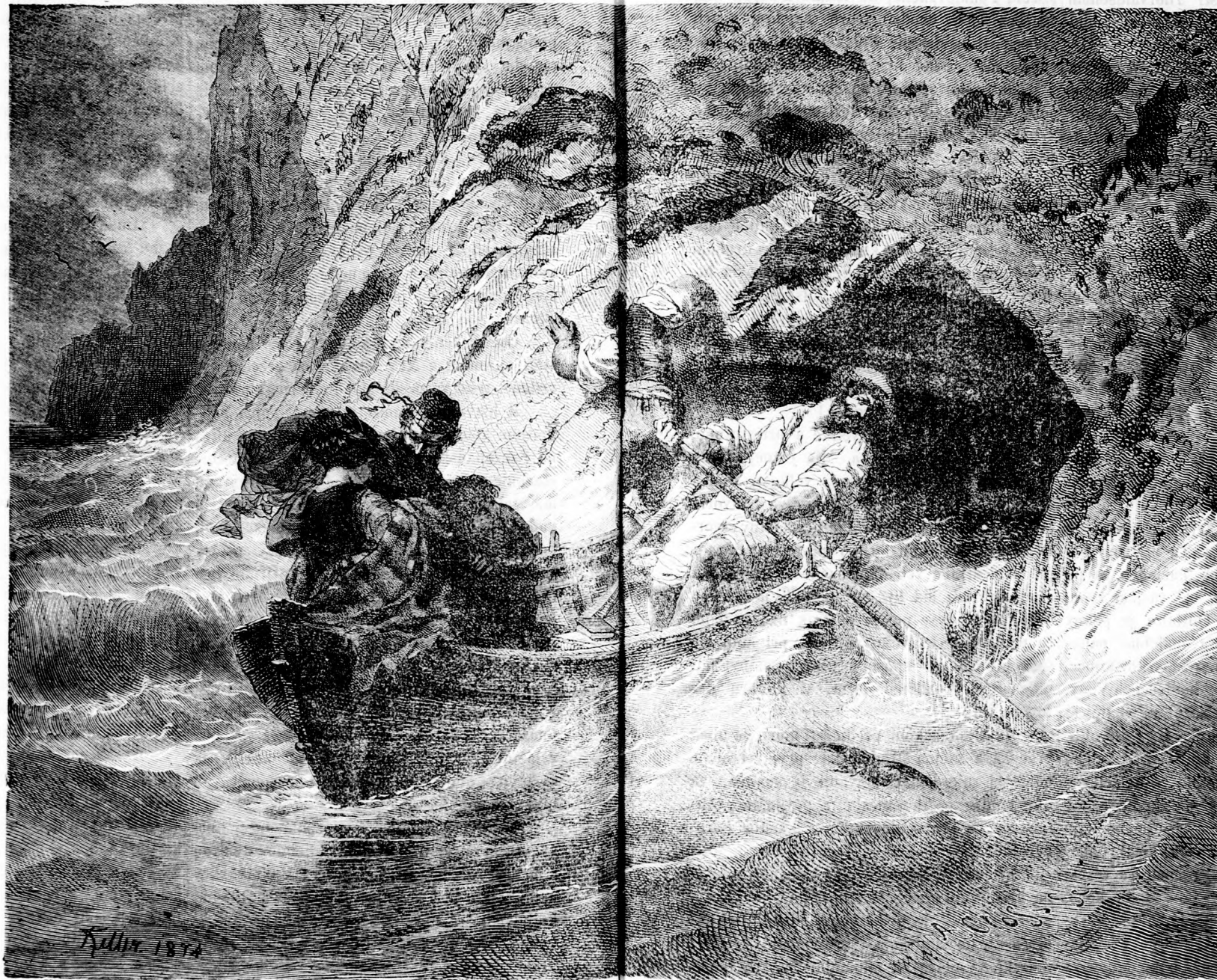
Hrad, alebo lepšie ohradená pevnosť na brehu Vavel vyníma sa imponantne so svojimi stavbami, na ktorých každý kráľ poľský menšiu väčšiu časťku budoval, zvlášte z blízkej väže chrámu Petrovho. „Grod“ tento, od ktorého svoje meno dostala i ulica „grodská,“ nosí v obyvateľstve obyčajné meno „Kastel“ a obohnaný je 7 metrov hlbokou a 10—12 metrov na povrch širokou priekopou. Vnútorná od hradu stena, ktorá zovniutornú od mesta o niekoľko metrov prevyšuje, stavaná je z pravohranov v polohe ku hradu u päty do tupého, 135 stupňov činiaceho uhla, nachýlenej. Zo západnej strany sú dva úpusty, ktorými možno priekopu napustiť vislanskou vodou. Pôvod hradu padá do XIV. storočia a síce do panovania Kazimiera Veľkého; no, len malá časť starobylého stavania zachovala sa, menovite len hradní chrám a okolo neho ležiace múry. Chrám ten roku 1359 dokonany a posvätený slúžil spolu za pohrobie kráľov a hrdinov poľských. Ostatnie veľkolepé stavby sú väčším dielom z časov Augusta II.

Až do roku 1610, v ktorom Žigmund III. preniesol dvor svoj do Varšavy, bol hrad sídliskom kráľov poľských a jich rodín; neskoršie ubytovaná bola tu na čas najvyššia krajinská správa, až r. 1846, keď Krakov rakúskym vojskom dobytý, prišiel pod korunu dvora rakúskeho, premenený bol na veľké vojenské kasárne a nemocnicu.

Najpamätnejšie a už pre umeleckú prácu zväčša Stossa a Thorvaldsena, už pre pozostatky poľských bohatierov, ktoré kryje, i najdrahocenejšie stavisko, je spomenutý hradní

chrám alebo dóm. Jeho čistý, nádherný, pri tom ale jednoduchý gothický sloh, jeho hrobka (krypta) a jeho zľava i zprava rozostavené káplice s tichými pamätníkami slavného poľského dejopisu sú, čo na prvý pohľad svojim dávnovekým hlasom volajú k navštíviteľovi: „Stúj noho, posvätná miesta jsou, kamkoli kráčiš.“ Hlavní oltár je umelecké dielo Stossovo, ktorý on pred odchodom svojim do Norimberku súčasne s oltárom Marianským, nákladom Kazimiera Jagellončika opravil a vkusne dovršil, a potom, keď r. 1492 Kazimier, ctiteľ Stossov zomrel, vyrezal tento jeho životnej veľkosti obraz v porfyre, ktorý spolu s reliéfom roku 1434 zomrelého Vladislava Jagellončika uložený je na pravo vchodu jestvujúcej káplice, na jednej strane; na druhej ale pomník známeho z roku 1867 opozičialistu biskupa Soltika, ktorého potom Rusi zajali a do Petrohradu odviekli. Podobne Stossova práca je pomník Kazimiera Veľkého z červeného mramoru pod skvostným podnebí; tomuto oproti leží červeno-mramorový sarko-

phag kráľa Jána Alberta, zomrel roku 1501; za touto nasleduje tretia, ktorá tvorí s hradom a kráľovskými komnatami spojené kráľovské oratorium, ozdobené červeno-mra-

Vchod do jaskyne.

morovým prestolom a červeno-báršoňovým podnebí; pod nim je pomník kráľa Štefana Báthoryho, zomrelého roku 1586, podobne z červeného mramoru, práca nezná-

meho novšieho hollandského umelca; za hlavným oltárom je basrelief kráľa Jána III. Sobieského, ktorého slavné pozostatky spočívajú v hrobke.

Najkrajšia káplica je v sried chrámu. Sreborný anjel nesie na náručí srebornú truhlu, v ktorej odpočívajú kosti tu pred blízkyim oltárom zákernickou rukou kráľa Boleslava pod sv. omšou r. 1079 zavraždeného, neskoršie za Svätého a za patrona poľského vyhláseného, krakovského biskupa Stanislava. V ostatných mnohých kápicach sú práce zväčša novejšieho umenia, najviac od Thorvaldsena. Hneď v druhej od vchodu je od neho krásna mramorová biela postava žehnajúceho Krista s tak dojímavým a unášajúcim výrazom v tvári, jakého sa človek pri podobných umeleckých výtvoroch zriedka dovidí; jemu oproti takže od neho poprsie Artura Potockého a jeho matky zo šedivého mramoru, aspon tak hovoril moj vodič, mne ale všetko tak sa zdá, že sú kovové. Nasleduje káplica, ktorej kupola je z pozlátenej medi umele zfoto-

vená. Je to mauzoleum kráľov Žigmunda (zomr. 1548) a Žigmunda Augusta (zomrel 1572), oboch Jagellončikov. Jich ležiace postavy sú podarené rezané z červeného mramoru. Oproti nim stojí v životnej veľkosti Thorvaldsenom rezaný obraz roku 1812 pri Moskve padnutého grófa Vladimira Potockého.

Pamätná je i na lavo hl. oltára ležiaca zповедnica, rezba Stossova, ktorú mal vyhotoviť roku 1495 súčasne s dvoma radami sedadiel v Marianskom kostole; pamätná hovorím preto, že to poslednia práca jeho vo svojom rodisku. V nasledovnom na to desaťročí presťahoval sa do pantheonu tehďajších umelcov — do Norimberku a prvé výtečné dielo jeho tu je malba Marie Panny s dieťaťom, roku 1504 vyhotovená. Neudorfer, norimberský dejopisec, píše o ňom medzi iným: . . . „oženíl sa tu s pannou Barbarou Herzin, — v jeho zošlosti oslepol — dožil veku svojho 95. rok. Zdržoval sa vlna a žil veľmi mierne. Jeho práce nachodí sa zväčša v Poľsku. Tu robil portugalskému kráľovi v životnej veľkosti Adama a Evu v takej farbe, jakoby len živí boli. Divno, že Krakov do dnes nepočítal svojho výtečného rodáka žiadnym pomníkom!

Na lavo od spomenutej zповедnice je úzky, tmavý vchod na väžu. Tu je troje poschodie. V spodných dvoch nachodia sa po dva, v treťom jeden 307 ct. väziaci zvon, tahaný silou 7 chlapov. Odtiaľto je pekný výhľad na mesto, ktoré stá malebné panoráma leží pod nohami, na Koszcziuszkov kopec, a na šíru hladinu na sever hadiacej sa Visly.

Pri východe z chrámu tázal sa vodič, či nemienime obzrieť hrobku. My privolili. Vstupné platí sa zosobna 25 kr. r. č., alebo „poľský zlatý.“ Vodič zodvihol ťažké železné dvere neďaleko chrámového vchodu a my kráčali do stupňa na stupeň do peknej, ale nevelkej hrobky. Tu spočívajú kosti bohatiera, ktorého s citom vďaky spomína veselá Viedeň. Je to sarkophag Jána Sobieskeho, ktorý so svojimi chrabrymi Poliakmi oslobodil Kara Muštafom od 14. júla do 12. sept. obľahnutú Viedeň. Pri jeho boku odpočívá nešťastný spojenec Napoleona, ktorého dla istého „cigánskeho“ horoskopu zadusila roku

1813 19. okt. pri boku Macdonalda „Straka“ s jej krvou národov smiešanými kalnými vlnami. Na štvrtý deň rybármi najdená mrtvola posledného vystrelku kráľov poľských Jozefa Poňatovského, do Krakova dopravená, uložená bola medzi troch najchrabrejších bohatierov nešťastnej Poľskej. Kráľovská koruna, meč a iné insignie umele zhotovené z pozláteneho sriebra, značia na sarkophagu jeho hodnosť. Pri ňom leží roku 1817 jako vyhnanec v Solothurne zomrelý chrabrý Thad. Koszcziuszkó. Krom týchto ležia tu pozostatky kráľa Vladislava IV., jeho manželky a dieťaťa, všetko v drahocenných truhlách kovu alebo kameňa. Jaký pocit zaujme človeka v tejto tísine, v ktorej jedno pri druhom tiško odpočívajú slavní niekedy tvorcovia historie, to nedá sa opísať. Poľská sláva zapadla a jej, nesvornosťou rozpadnutej, nezostaly len drahé pozostatky tých, čo drahú „ojcziznu“ vyniesli na stupeň svetovej glorie! Tým, čo Európa pri úzka bola, dostatočná dnes malého objemu hrobka!

Nádvorie hradu je veľké a priestrané, určené pre cvičbu vojska. Na južnej strane vytiahnuté je 42 rozdielnej veľkosti diel a hromady rozličných kúl. Opravdivé nádvorie hradné v samom sriedku, je pravidelný štvorhran s dvoma bránami. V prvom predhradí na ľavej strane vchodu, nachodí sa hlboká studňa, ktorá má byť vo spojení s neďalekou Vislou; po vyše nej je pomník nad hrobom tu padlých 1846. roku vojínov, pri ňom ale šesť hromád vo spôsobe dlhých mohýl pokladaných rozličnej formy a kalibru delových kúl.

V stradómskom predmestí končí sa ulica grodská a začína stradómská; prvé veľkolepé na ľavej ruke ležiace stávanie je seminár, za nim poníže pošta, meské a pevnostné veliteľstvo, na pravo ale chrám a kláštor Bernhardinov.

Prejdúc Vislove nevelké rameno, zide sa na krakovskú ulicu. Je to predmestie „Kazimierz“ rečené, obydlené zväčša židami. Jich neočatost je do zunovania. Staré, mladé, ženské; mužské vyvoláva na mimoidúceho, ba temer trhajúc ho núti do svojho, brlohu podobného sklepiku, spomínajúc a recitujúc celý register

v ňom v neporiadku porozhadzovaných starých „parhámov.“ Prísny pohľad, hromženie nepomáha, ale najlepší prosriedok proti dotieravosti je: vysmiať sa.

Židovskou ulicou príjde sa ku skvostnému chrámu „Božieho tela“ a na nevelké, ale pekné, námestie „Voľnica.“ Synagoga slohu maurského zaslúži obzret. Z Voľnice vedie ulica rovno cez mohutný Vislanský most, odkiaľ pekný výhľad na železničný most reťazový, do predmestia „Podgorze“ vedúci.

Pamätihodná je i florianská brána, vystavená r. 1498 skrze Jána Alberta (?), jako obrana proti až do Poľska víťazne postupujúcim Turkom. Čudesne vyníma sa toto staré stavisko svojou podivnou podobou v sriedku utešených stromov krásneho meského stromoradia. O bráne tejto kolujú podivné povesti medzi obecným, Krakov v čas trhov a veľtrhov navštevujúcim ľudom, ktorý ale nepredstavujú si podobným tomu, ktorý my často na oči dostávame z blízkeho pohraničia; je to ľud pekný, štihlý, zdravý, smelý, vzdelaný a bohatý, kroju i zvykov podarených.

Predmestie Kleparz pamätné je tým, že v jeho chráme „U Sv. kríža,“ čo ale netreba mýliť, jako sa to často stáva s chrámom tohože mena v Smolenskom predmestí, vydržovali sa služby Božie dľa obradu českých bratov, ktorým tenže chrám sám Vladislav Jagellončík daroval, ktorý potom, keď „po kšiedza evangelického sobe do Czech poslal z ním sie na pokoju zamykať, od nieho po ciech užýval, i sam do konfessyji Husitov przystáпил v r. 1424“¹⁾; ba ano tu v tom chráme odbývaly sa oni od r. 1394, v ktorom Jadviga kráľovná si z Čiech zavolala istého kňaza obradu slavianskeho, až do nedávnych čias predošlého stoloetia²⁾. Za to Martin V. pápež pohrozil mu krížovou vojnou. „Jeśli te napomnienia moje żadnego neodbiorą skutku donoszę Vaszej Króľovskiej Mości, iż po upłynieniu dwóch miesięcy neodzownie Cię ogłoszę jako obrońcę kacerzów, i przymuszonym będę, pomimo chęci przeciwko Tobie chorągiew krzyża św. wyviesić“³⁾.

S Bohom!

Za Jankom Kráľom.

„Ani zima, ani leto,
Pusto tebe slovenčina,
Z tvojich junákov rad radom,
Jedon za druhým sa mňa.

Ti, čo žijú, ti sú chladní,
Už za mladí sú v jaseň:
„Keby jaseň, jako jaseň;
Ale zima, mráz studený!“

Junáci, spevci sú v hrobe,
Sužuje ta doba clivá;
Mati naša ubiedená:
„Na horách býva, jako tá hmla sivá!“

„Vetrom sa češe, čas jej šaty nese!“
Kedyže jej šat svobody prinese?
Divný jej život, uspatý
Len sa v sveta púšti tratí! —

Kde si bol podivný Janko?
— Chumelice ta zavialy?
Nevedeli sme, či žiješ,
Storáz sme ta oplakali!

A ty si žil skryto, tajne;
Nebolo ta počuť, vídať;
Bol si orlom v bralách skrytým,
Nechcel si viac hlasu vydať.

Ty si mlčal . . . ale tvoje
Spevy v Tatrách znely, žily, —
V mŕtvej dobe život nový
Život slávy v nich kriesily.

„Ani zima, ani leto,
Pusto tebe slovenčina!“
Jak tvoj . . . tak divný život jej
Vždy hynie . . . vždy sa začína.

¹⁾ Viď Teofil Turnovski a Józef Łukaszevicz: „O kościolach braci Czeskich w dawniej Wielkiej Polsce.“ Str. 9—10. — ²⁾ Tamže. — ³⁾ Zbiór pamiętników historycznych przez J. U. Niemcewicza, w Lipsku 1838. I. str. 238—40.

Svet sa teší, že sme mŕtví —
 Že sme dávno onemeli . . .
 Nevidí nás, nepočuje
 A my tu bystrí a smelí!

Hej nezomrels', spevče rodní!
 Trebars ťa mohyla kryje:

Pieseň tvoja, tvoje meno
 Večne v našich Tatrách žije!

A keď svitne deň vzkriesenia,
 Deň oslavy Sloven-ludu.
 Vtedy mu tie piesne tvoje
 Ku zmrtvýchvstaniu znieť budú.

Miloslav Dumný.

FEUILLETON.

P o m s t a.

Z rukopisu II. „Kroniky“ svojej podáva *Ján Kutlík st.*

Latinák Quintilian pravdive povedal, že urazenému nič sladšie nepadne, ako keď príležitosť najde, aby sa vypomstil mohol.

Z jednej v Anglicku vyšlej knihy, ktorá rozličné pamätnosti zo švédskeho dvorského života obsahuje, vybraný máme tento nástin.

Gustav III., kráľ švédsky, bol náruživým milovníkom divokých zverov. V malom dvorci paloty v Štokholme držal v sieťach železných klietkach krásnych levov, tygrov a leopardov, pri ktorých každý deň obdivujúť jich, viac hodín trávil. Opatrovníkom zverov bol Grék srednieho veku, menom Tripolos, rodený z Athén. Prežil viac rokov v Afrike, a požíval priazeň kráľovu. Bol on silný počerný muž s malými čiernymi očami a moróznym divým pohľadom. U dvorských ľudí a úradníkov paláca zošklivený bol tento menažerista, lebo si naproti nim moc dovoľoval a nikoho nešetřil; pre čo ho i u kráľa neraz zažalovali; ten ho ale vždy vyhovoriť vedel.

„Pah!“ vravieval kráľ obyčajne, „Tripolos má k tomu prirodzené právo, aby trochu priohnivým bol. Ved v jeho žilách koluje roztopená láva a vy máte studenú rybacú krev.“

Jedného dňa vzdialený bol kráľ zo Štokholmu. Na dvore žil mladý gróf N., veľký to frékár a vyženštený sveták. Medzi slečnami, na ktoré gróf svoje oko hodil, bola jedna Parížianka. Táto asi 30-ročnica, šumná osoba okúzľila celkom jemným držaním sa milého grófa. I Tripolos zamiloval si ju, ano i o jej ruku sa uchádzal. Ona vždy mu vyhybavú

odvetu dávala, dovolila mu ale, aby jej drahocenné dary dával.

Keď i urastlý, krásny gróf počal jej svoju pozornosť venovať, zmútilo to hlavu márnomyšľnej dáme celkom, a ona mu s týmto koketovala.

Ostražitý Grék zbadal to, a keď sa ti dvaja láskali, otvoril potichu dvere, hodil divý pozor rozbesneného tygra na vinníkov, rútil sa na nich a ťažkými päťami mlátil, kým oboch neomráčil. Rozdriapal niekoľko servítok, pokrútil zdrapy a poviazal jich na rukách i nohách tak, že sa ani hnúť nemohli. Gróf namáhal sa dost prácne, aby svorky potrhal, no napínanie sily bolo daromné a Grék ho ešte tuhšie poviazal. Len keď tie žalostivé očká Flajnety, tak sa volala, s jeho zúrivým zrakom sa potkaly, tu sa obmäkčil a zatkáč jej z úst vybral.

„Nebe!“ zvolala polohlasom, prečo zachodíte so mnou tak ukrutne, pane Tripolos? Nože osvobodte neboráka grófa, veď ho usmrťíte.“

„Práve to chcem,“ šepotal Grék; „ale sa to nemá tak ľahko odbaviť, ty nešťastnica!“

„A čože chcete s nim?“ bedákala nastrašená. „Poviem ti to — na svojich ramenách odvláčim ho do menažerie. Vypustím naňho zverov.“

Hrozná a strašlivá táto hrozba vynútila zúfalý výkrik z úst krásnej Francúzky a gróf smrteľne zbladnutý pokúsil sa ešte raz sily napnúť a z väzby sa vymôcť.

„Nieže tak, ty bedár, ty mladý blázon!“ hovoriť Tripolos s divým úsmechom. „Veď som už nejedného týgra zputnal a okoval a viem, ako i takéto chlapčisko mám poviazať.“

„Ach, Tripolos! môj drahý Tripolos!“ volala dáma, „nevykonajže takéto zločin; ešte tejto noci, jestli tak chceš, s tebou sa soso-
bášim, len ušanuj život grófa.“

„Ešte tejto noci so mnou sa so sobášiš? Dobre, ale nie skorej, len keď grófa moje levi a tygri na kusy roztrhajú.“ Ešte raz prosila za milosť, ale Tripolos zahrnel divo, aby mlčala. — „Tvoj zločin bude zjavený, kráľ sa rozlobí a ty pojdeš na popravisť.“

„Jako, kto ma zradí?“ pýtal sa, kto bude na mňa svedčiť?

„Ja ťa zradím“ zkríčala v zúfانlivosti.

Tripolos sa potupne usmial.

„Či nevieš, že v tomto požehnanom kráľovstve švédskom žiadna žena proti svojmu mužovi svedčiť nesmie? Kadenáhle ti jeho hlavu ukážem, povediem ťa ku kňazovi, dám mu dakolko dukátov a osobáš si nás. Za nia-
drami budem mať pištoľ a keď sa mi najmenej priecť budeš, zastrelím ťa.“

Užasla a nič neodpovedala.

Tripolos opustil izbu na dakolko okamihov. Keď sa vrátil, mal v ruke sklenicu a lievik, vytiahol zatkáč a vôňa silnej pálenky naplnila izbu. Oba obrátili pozor v smrteľných strachoch na neho. Vyrhol náhubok z úst grófových, vopchal mu spodok lievika medzi zuby a lial mu do úst mocnú tekutinu.

Gróf upadol do mdloby smrteľnej.

Grék hodil napojeného na mohutné pleciská svoje, odniesol na dvorec menažerie, otvoril kľetku a ponáhlal sa ku svojej milenke.

„Či je už mŕtvý?“ zvolala táto so strachom.

„No, nebude dlho živý medzi mojimi miláčky,“ odsekol jej Grék so škodoprajným chechotom; ľudské mäso zavoňajú v jednom okamžení.“

Obleč sa teraz a poď so mnou, moja milá mladucha, riekol po chvíli. I rozviazal ju. Keď sa zodvihla, padla do krčovitého plaču. Ukázal jej pištoľ a riekol, aby sa ponáhľala.

Mlčanlive kráčala hriješnica do bytu dvorského kaplána, a Tripolos naliehal naňho, aby jich hneď a hneď soso-
bášil

Kaplánovi bolo nápadné, no i omrzlé toto nočné dotieranie.

„Čo, v noci? Riedka to sobášu hodina!“ váhavo oslovil novomanželov.

Tripolos vtisol mu do ruky šesť dukátov a o desať minút boli Tripolos s Flajnetou soso-
bášení. Ostatní raz ho prosila, že jestli je gróf ešte živý, aby zachránil jeho život. Pokrútil hlavou a pokloniac sa s posmešnou zdvorilosťou svojej žene, opustil izbu a zamkol dvere za sebou.

Vo dvorci menažerie diala sa neobyčajná scéna. Noc bola tmavá a búrlivá. Zveri pospali, okrem jednej mladej lvice; tá z kľietky do dvora vybehnúc, pomaličky prikradla sa k dýchajúcemu opilému grófovi, a keby bola lačná bývala, neomýľne by ho bola roztrhala; ona sa ale popri grófovi jako mačka prevliekla, poňuchala ho, a zavoňajúc pálenku, utiahla sa do svojej kľietky.

Zrazu prebudila vystretého grófa chladnosť nočnia a studená kameňná dlážka. Nevedel, kde sa tu vzal, a ten neobyčajný zápach zverov nahnal mu nemálo strachu. Vytreštenými očami pozeral na otvorené kľietky. Každé pohnutie zverov vylúdlilo mu smrteľný strach, i myslel si, že mu prišla ostatnia hodina.

Otvorily sa dvere, ktoré do dvorca viedly a Tripolos s horiacim svetlom v ruke vstúpil dnu. „Človeče, vyviedol ste svoju pomstu. Divé zveri boli milostivejšie od vás. Oni sa mňa ani teraz nedotknú a vy ma nesmiete palošom, abo pištoľou usmrtiť,“ riekol gróf pokojne.

„Nesmiem?“ opakoval posmešne Tripolos.

„Nie,“ vy to nesmiete! Vás by ráno vy-
pátrali a váš los bol by hroznejším od môjho. Či viete, že súdny dvor odsúdil by vás, aby ste za toto ničomnícke mordárstvo žeravými kliešťami boli trhaný? A za čo to robíte? Za jednu ženu, ktorá už predomnou viac mužov milovala!

„Lužete!“ zaškrípel tento zubami.“

Ja to môžem dokázať. Mladý barón N. upozornil ma na ňu.“ Tripolos ztrhol sa, toho baróna videl častejšie s ňou hovoriť.

„A N. ešte viac o nej povie.“

Tripolos len do zeme pozeraí, a položiac dolu sviečku, šiel zticha ku grófovi, zodvihol ho a na stranu odniesol. Vrátil sa ku klietkam, pozatváral a grófa oslobodeného z vazby prepustil. „Prosím vás za odpustenie,“ riekol pokorne.

„Jestli nie ste najnehaneblivejším oplanom, jakého som v živote videl, nech nie som Valdemárom! Sám to viem, čo je revnivosť: zadržte si svoju milenkú; budem mlčať o tom, čo ste mi urobili.“

„Len túto noc to urobte,“ povedal zachmurene Tripolos, potom váš jazyk rozviažem.

Rozišli sa a gróf myslel, že Grék zklamáný zuteká. Inšie sa ale stalo! Tripolos šiel k svojej mladej manželke. Ráno našli ho mrtvého s prerezaným hrdlom. Jeho žena so šiestimi ranami ležala bez povedomia pri jeho boku. Vyzdravela časom a celá vec vyšla na svetlo.

Tak hľa, neslušná pomsta, čo by jakúkoľvek pohnútku mala, sama seba ničí.

Fr. Ladislav Rieger.

(Vyobrazenie na strane 153.)

Veliký, ba ohromný je pokrok, ktorý pobratimný národ český v poslednom čase urobil. Češi bohatierskou vytrvalosťou a učenosťou pokorili nepriateľov svojich, ktorí jim ni národného života, ni osvety nežičili. Pred asi dvadsať rokmi vrhli sa do politického boja pod zástavou, na ktorej sa pýšilo hrdé heslo: „Nedajme sa!“ A heslo toto, opravdivý to výraz snaženia celého národa shromaždilo všetkých synov českých jako bájočnou silou v jeden mohutný šik. A muž, ktorý túto zástavu vstýčil, ktorý vedený súc týmto heslom vykázal politickým snahám českého národa určitý smer a naznačil mu tú cestu, na ktorej výlučne domôcť sa môže ciela, je dr. *František Ladislav Rieger*.

Miláčok tento českého národa narodil sa roku 1818 dňa 10. dec. v Semiloch. Otec jeho bol mlynárom a prial si, aby jediný syn stal sa nástupcom jeho. V šiestom roku prišiel Rieger do blízkeho mesta Vysokého, kde navštevovať začal školu. Aby sa naučil „samospasiteľnú“ nemčinu, poslaný bol do Šumburka, kde bývajúc u vzorného učiteľa Karáaska, známeho to po celom okolí výtečného pedagoga, také pokroky robil, že sa reč tú za rok naučil. V desiatom roku vstúpil na gymnasium v Jičine. Najväčšiu obľúbenosť mal v historických spisoch, najmä o vlasti jednajúcich. Poslednie dva roky študí gymnasiálnych strávil Rieger na staromestskom gymnasiu pražskom pod nesmrteľným Jungmannom. V Prahe spriatelil sa so stu-

dentami, teraz už preslávenými mužami, jako sú: dr. Tomíček, Ritter z Rittersheimu, Štulc, Žigmund, Pichl, Tomek, Vrtátko, Rubeš, Trojan, Tupý (Jablonský), Mácha a Erben. Jako muselo priateľstvo toto na mladého, vnímavého junosa pôsobiť! V prázdninách podnikol rozličné cesty po svojej vlasti a cudzozemsku; roku 1836 navštívil i naše Slovensko i obznámil sa s Kollárom, Ľudovítom Štúrom, Tomášikom a inými. Vrátiac sa z ciest, musel na určitú žiadosť otcovu, ktorý chradnúť počal, doma ostať. Navštevoval okolie a Prahu i výdatne pôsobil na prebúdzaní národného upovedomenia; ku koncu roku ukázal otcovi vysvedčenie z prvého roku práv, i poznal otec, že z Františka nikdy mlynár nebude. V štúdiach právnických pokračoval Rieger vo Viedni, kde poznal širší svet slovanský, soznámiač sa s Poliakmi, Rusínmi a Juhoslovanmi. Aby bol bližšie k ruchu vlasteneckému, vrátil sa do Prahy. Roku 1841 dňa 16. apríla zomrel mu otec, ustanoviac ho dedičom Semilského mlyna, ktorý už na 100 rokov v tejže rodine sa nachádzal.

Po dokončených štúdiach počal s niekoľkými priateľmi starať sa o prebudenie v hlbokom spánku pohrúženého obyvateľstva Prahy. Bály a besedy to byly, ktoré pre národnosť českú v tridsiatych rokoch najhlavnejšiu propagandu robily. Čulý a neohrozený Rieger stal sa strediskom všetkeho tehďajšieho vlasteneckého ruchu, podporovaný súc hlavne Tylom, Pichlom, Trojanom a Frantom Šu-

mauským. V byte Riegrovom umiestena bola malá čítareň. Roku 1842 bol Rieger jedného krásneho rána v obydlí svojom zajatý, papiere jeho skonfiškované, za 17 dní na policajnej direkcii väznený a vyšetrovaný, konečne za nevinného vyhlásený. Tak stal sa Rieger prvým politickým väzňom v Prahe. Vystúpil zo štátnej služby i venoval sa vedľa prác literárnych výhradne len príprave k doktoratu. Marne domáhal sa založiť časopis pre ľud, policia česká netrpela ani český plakát. I počal robiť prvé kroky k založeniu českého divadla, ktoré malo byť postavené na úcastiny. Ani to sa mu nedarilo. Ale boje tieto neboly bez úžitku: národný duch a seba povedomie sa všade šírilo — úrady privykly počuť svobodné slovo.

Roku 1847 bol Rieger za doktora práv promovovaný. Ku zotaveniu porúchaného zdravia vydal sa opäť na cesty, na ktorých navštívil Belehrad, Vojanskú Hranicu, Slavonsko, Chorvatsko, Triest a Rím. V Neapoli bavil sa celý mesiac, kde bol svedkom rezkeho ruchu politického. Roku 1848 vrátil sa do Prahy i bol úprimne čo nový zastavateľ svobody privítaný, i vstúpil do národného výboru. Nastaly trenice medzi Nemcami a Čechmi pričinením viedenského výboru. Odpor Čechov proti snahám frankfurtským bol zprvu mierny. Frankfurtský snem vyslal do Prahy kancelára v. Wächtera a Kurandu. A keď tieto ohlásili v sneme, že Česi do neho nevstúpia, volal Schilling k Čechom: „Vynútime ostrím meča vaše pripojenie!“ Rieger, predcítavajúc 11. mája v národnom výbore zápisnicu frankfurtského pokračovania, doložil k tým slovám povýšeným hlasom: „Na také argumenty odpovieme cepami!“ Z preplnených galérií zahrnel ohromný potlesk a rozčúlenie bolo tak veľké, že sa nemohlo ďalej rokovať. Dňa 29. mája bol vyvolený do sboru dočasnej českej vlády. Vyvolený do ríšskeho snemu v 7 okresoch prijal mandát za okres železnobrodský a započal už 18. júla vo Viedni činnosť svoju. Dňa 6. októbra, v deň smrti Latourovej, vypukla revolúcia a Rieger s K. Havlíčkom odobrali sa do Prahy. V sneme, svolanom do Kromeríža, vynikal Rieger nad všetkými R. 1849 dňa 9. apríla vyvolený bol do výboru „Slovanskej Lipy,“

kde na to naliehal marne, aby obce žiadaly za udelenie ústavy, snemom vypracovanej. I odišiel do Paríža, kde až do konca r. 1850 sa zdržoval. Na štedrý deň bol uveznený, že vraj s Pulszkym a Telekym uzavrel konfederáciu Slovanov s Maďarmi. Na svobodu prepustený odcestoval do Belgie, Hollandska a do Anglie. Obrdziať ujistenie od min. Bacha, že prenasledovaný nebude, vrátil sa do Prahy, kde trvale sa usadil, pojmúc za manželku dcéru dávneho priateľa svojho Palackého. Od toho času sústrednila sa celá činnosť jeho výhradne v literatúre. „Slovník Naučný“ je, okrem mnohých lit. prác, z väčšej časti dielom jeho.

R. 1860 bojoval Rieger v „N. Listoch“ udatne. Nastaly volby do snemu, ktorých riadenie prevzali Palacký, Rieger a Brauner; skoro všetky mestá a obce české menovali týchto troch národných dôverníkov čestnými občanmi. V sneme r. 1861 zaujímal Rieger prvé miesto. Čo platná bola všetka výmluvnosť Riegrova, čo zápal jeho v hájení práv zemí svätováclavských! Jaký teda div, že dňa 25. júna 1863 opustili českí vyslanci snem.

Do tohto času padá i založenie samostatného stánku českej Thalie. Dávna túžba jeho sa splnila.

Nastal rok 1866. Pred vypuknutím vojny vyslaný bol Rieger do Viedne, aby menom Prahy a kráľovstva českého cisárovi oddanosť národa prejavil. A keď Prusi ku Prahe sa blížili, uloženo bolo Riegrovi, aby so zemskou pokladnicou do Plzne, neskôr do Lincu sa odobral; sebou vzal i majetok Svatobora a Matice. Snem zahájený bol 18. febr. 1867 a hlavnia jeho práca mala byť volba do ríšskej rady, čo ale, vďaka buď Beustovi, snem český odmietol. Reč Riegrova pre návrh poťažnej adresy je v každom ohlade pamätná. Beust rozpustil snem. Rieger vidiac šafárenie Beustovo, podal so svojimi rovesníkami dňa 13. apríla 1867 známy protest proti volbám do ríšskej rady, i opustil, keď pri hluku Nemcov mocným hlasom zvolal: „Nemohúc sa zúčastniť v jednaní nezákonom, nehodláme ďalej tu ostať! Sláva našej drahej vlasti, sláva kráľovi!“ . . so svojimi súdruhmi snemovňu. Tak to trvá podnes.

Riegerova činnosť uznaná je všestranne. On je čestným občanom temer vo všetkých če-

sých mestách i obcach. R. 1863 udelil mu cár Alexander II. komandérsky kríž sv. Anny; r. 1868 vyvolila ho kráľ. česk. spoločnosť nauk za svojho mimoriadneho člena, i charkovská universita menovala ho čestným členom svojim. Rieger je muž postavy silnej, obličaj jeho

je príjemný, rydze slovanský, v chodení je elegantný, plastický, jeho hlas je zvučný baryton, jeho reč obratná, vzletná. On je znamenitý rečník a výtečný státnik. Rieger má pri novom obraze vecí v Rakúsku veľkú budúcnosť. Na zdar činnosti jeho!

Tatranský pasák.

(Vyobrazenie na strane 161.)

Česky umelec Fr. Zvěřina nakreslil už mnohé obrázky z našich slovenských Alp, z Tatier. Najviac zaujímajú ho typy ľudu liptovského. Tu podávame jeho tatranského pasáka. „Dolce far niente,“ obľubuje si Ital a náš pasák zase „zlatú svobodu“ na nebotyčných Tatrách. Vyhnal si svoje kozičky a ovce na žírnu polanku, zavracaľ ich usilovne,

až prišlo poludnie. Z väzičky, tam na druhom kopci stojacej káplinky, zavznieva prenikavý hlas zvonu. Črieda prestala sa pást. Pasák pomodliac sa, usalašil sa do bujného mochu — a teraz dumá sladko. Šťastný to človek! Tú spokojnosť, ktorú žiari z jeho tvári, zaplatil by mnohý veľký pán celými tisícami, ano snáď i svojimi milliony. Sú ešte šťastní ľudia na svete, verte!

Obrázky z Italie: Vchod do modrej jaskyne.

(Vyobrazenie na strane 172.)

Nemecká firma nakladateľská v Stuttgarte, J. Engelhorn, vydala práve skvostné dielo o Italii, obsahujúce vedľa elegantne písaných opisov miest i umele prevedené obrazy zo života italského. Zmieňujeme sa o diele tomto len preto, aby sme ct. obecnosť naň upozornili. Tu podávame z neho prvý obrázok z Italie, predstavujúci nám vchod do prímorskej jaskyne.

Zapadá slniečko a rybárska rodina po-

berá sa domov — do jaskyne, ku ktorej niet inak prístupu, leda pomocou člnu. Starý pri vesle spieva monotonným hlasom nejakú barcarolu, medzi čím syn jeho na druhej strane loďky rozplýva sa nežnosťou ku svojej žienke. Iný mladík opiera sa tu o skalinu, aby čln o ňu nenarazil a tak sa nepoškodil. Len pomali bere sa člnok ku predu, konečne ale preca dorazí k jaskyni, kde oddajú sa po ťažkej práci sladkému pokoju večerniemu.

Listáreň redakcie a administrácie.

Týmto číslom končí sa prvé polročie VII. ročníku „Orla.“ I upozorňujeme áctive tých pl. t. pánov, ktorým doba predplatku vypršala, jako i tých, ktorí nám na minulý ročník dlhujú, aby nám svoju po dlžnosť čo najskôr láskave zaslať ráčili. S budúciim číslom rozpošleme tým, ktorí s predplatkom zaostali, upozorňujúce listoky, aby vedeli, na čom sú. Priateľov slovenskej piesne a povesti prosíme, aby náš jediný krásoumný časopis všestranne odporučať ráčili. Páni, ktorí nektoré čísla reklamovali, uspokojení budú po tieto dni. — **P. O. S.** v **P.** Prosíme o pokračovanie cestopisu. — **P. F. F. P.** v **Gy.** „Besiedku“ Vašu nemožno uverejniť. Čítajte slovenské vzory. Názory Vaše o živote, o dobrom a krásnom — nie sú zralé. Cvičte sa, ku Parnassu máte ešte ďalekú cestu. — **P. J. K.** v **M.** Ďakujem áctive za doposláné mi príspevky ku životopisu † Janka Kráľa. Jestli ešte nečo znáte, sdelte mi. — **Mnohým zvedavým.** Prečo som prešiel do Detvy? Trpezlivosť, objasní sa všetko svojim časom: a ne-

ktorým nebude to milé. Duch (?) času pohráva si s nami. Dobré: my chytili sme sa do služby ducha a preto preísť musíme cestu života trnistú! — **P. S. B. H.** v **S.** „Národné hry prišli; uverejnia sa sa svojim časom. Možno, že sa v aug. vidíme. — **P. K. R.** v **M.** Neznáš, brat môj, moje polozenie. Kebych mal štyri ruky a 100.000 roč. dôchodku, videl bys, čo bych všetko vydal a previedol. Dielko je v tlači. Rob, jako uznáš za dobré. Práčička prišla. Píš ďalej. — **x—t.** Neodpovieš na môj list? Zabudols na svoj sľub? — **P. D. M. B.** v **B.** „Obrázok“ čakám; preklady vyjdú svojim časom. — **P. J. K.** v **B.** Dieky. Práčičky uverejníme. Ráče poslať nečo zo srbského života. — **P. Laskomer.** Čo robia: Trenčín a egyptské púšte? **Upozornenie.** V č. 5. stala sa prehladnutím sadzačovým a korrektorovým značná chyba, a sice na str. 151: celý ten polhárok dali sme znovu vyhotoviti i rozposielame ho ct. obecnosťu svojmu, aby chybný sa odstránil a tento na patričné miesto položil.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3½—4 hárkov silných, dňa poslednieho každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ **Andrej Truchlý-Sytniansky.** — Knihtlač.-účasť spolok v T. Sv. Martine.